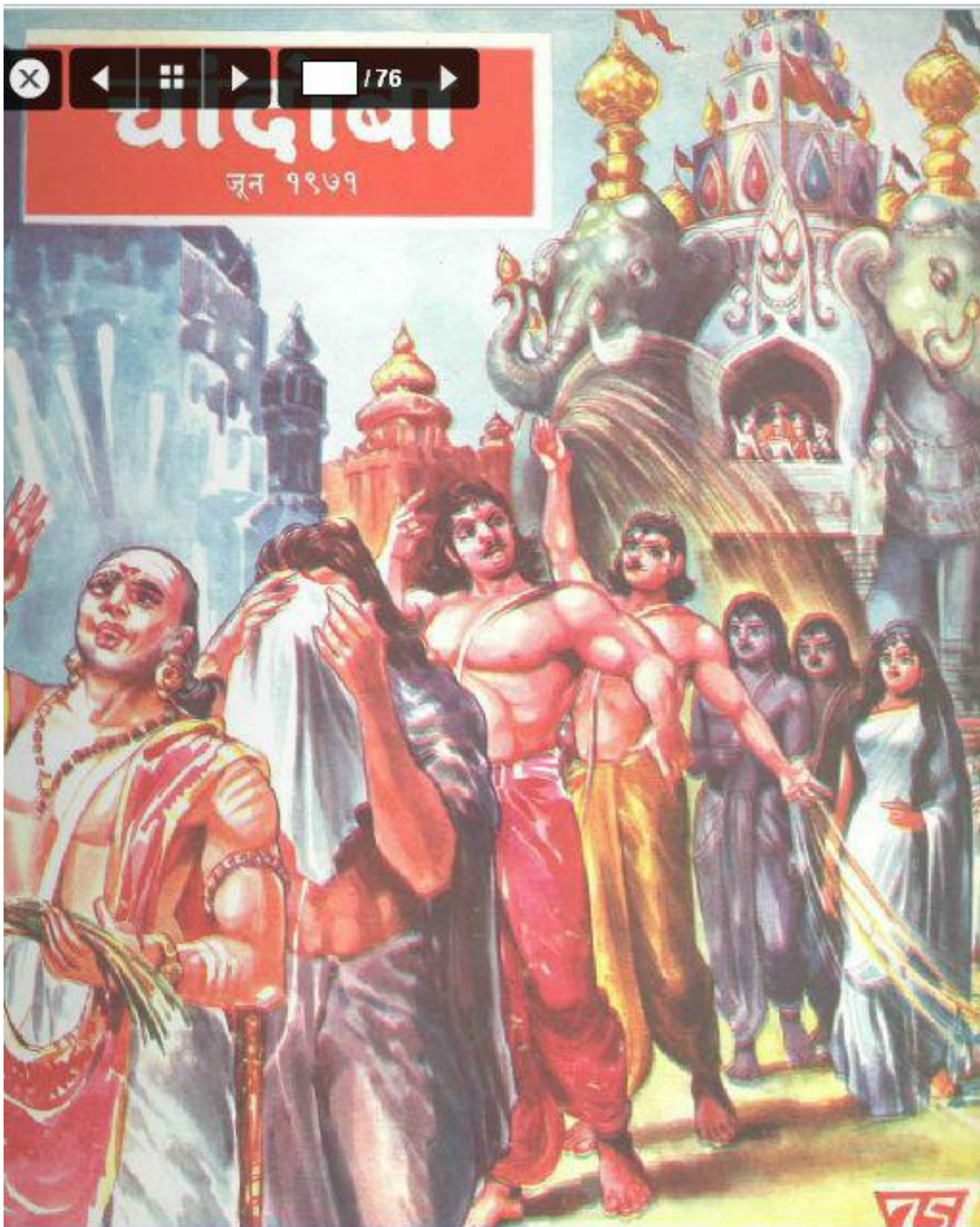

/ 76
जून १९७१
75

क्वचित् पृथ्वीशय्य:, क्वचिदपि च पर्यंकशयन:
क्वचित् शाकाहार:, क्वचिदपि च शाल्योदन रुचि:,
क्वचित् कंथाधारी, क्वचिदपि च दिव्यांबर धर:,
मनस्वी कार्यार्थी न गणयति दु:खं न च सुखं ॥ १ ॥

[जो मनुष्य कार्यसिद्धीसाठी निश्चय करून कार्य करू लागतो त्याला जमिनीवर झोपावे लागले काय किंवा पलंगावर झोपला काय, त्याला नुसता शाकाहार मिळाला काय किंवा उत्तम पक्वान्ने खायला मिळाली काय, फाटके कपडे घालावे लागले काय किंवा रेशमी वस्त्रे परिधान करायला मिळाली काय, त्यात तो दु:ख किंवा सुख मानीत नाही.]

निंदंतु नीति निपुणा, यदि वास्तुवंतु,
लक्ष्मी: समाविशतु, गच्छतु वा यथेष्टं,
अद्यैव वा मरणमन्तु युगांतरे वा,
न्यायात् पथ: प्रविचलंति पदं न धीरा: ॥ २ ॥

[जो धीर पुरुष आहे तो, कोणी निंदा करो की स्तुति करो, संपत्तीची प्राप्ती होवो की ती घालवावी लागो, मरण तत्काल येवो किंवा युग पालटल्यावर येवो, न्यायाचा मार्ग सोडीत नाही.]

कदर्थितस्यापि हि धैर्यवृत्ते: न शक्यते धैर्यगुण: प्रमार्ष्टुं,
अधोमुखस्यापि कृतस्य वह्ने नाध: शिखा याति कदाचिदेव ॥ ३ ॥

[जो धैर्यवान आहे तो कोणत्या ही स्थितीत राहो, आपले धैर्य सोडीत नाही. अग्नि उपडा ठेवला तरी अग्नि शिखा खाली जात नाही, वरच असते.]

उद्भट नावाच्या देशात घोड्यांच्या चोऱ्या फार होत. म्हणून त्या देशाच्या राजाने घोड्याची चोरी करणाराला फाशीची शिक्षा देण्याचा कायदा केला.

त्या गावच्या एका गृहस्थाकडे रात्री एक ज्योतिषी देशाटन करीत आला. त्याच दिवशी त्या माणसाच्या घरी एक घोडी व्यायची वेळ झाली होती. म्हणून घोडीचा मालक व त्याचा मुलगा पाळीपाळीने जागत होते. घोडी मध्यरात्रीच्या सुमारास विणार असे ज्योतिष्याला कळले. म्हणून तो घराबाहेर आला आणि आकाशात नक्षत्रे पाहू लागला. थोड्या वेळाने तबेल्यात येऊन घर मालकाला म्हणाला–"ही घोडी अर्ध्या एका तासाने व्यायली तर?" "हे कसे काय शक्य होईल हो?" घोडीचा मालक म्हणाला.

"ही घोडी आतांच व्यायली तर दोघांच्या जिवाला धोका आहे." ज्योतिषी म्हणाला.

परंतु त्याच कुमुहूर्तावर घोडी व्यायली.

"आता काय करायचे? यातून काही सुटका?" त्या गृहस्थाने विचारले.

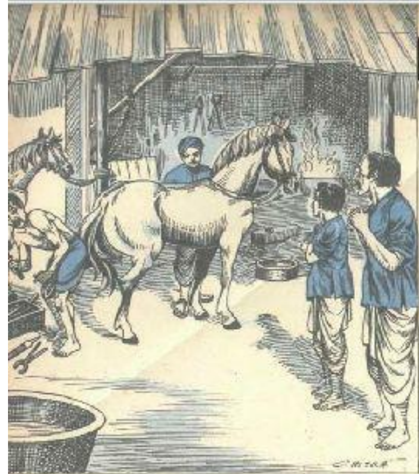
"आहे! मी एक तांब्याचा तुकडा मंत्रवून देतो. तो तुकडा घोड्याच्या कपाळावरचे कातडे काढून आत ठेवून कातडे शिवून टाका." ज्योतिषी म्हणाला.

त्या गृहस्थाने ज्योतिष्याने दिलेला तांब्याचा तुकडा शिंगराच्या कपाळातले कातडे काढून शिवून टाकला.

शिंगरू वांचले व वाढत गेले. मोठेपणी ती एक सुंदर घोडी झाला. एक दिवशी रात्री कोणीतरी ती घोडी चोरून नेली. घोडी कोणी चोरून नेली हे कळले नाही. म्हणून तो गृहस्थ आपल्या मुलाला म्हणाला–"मी घोडीच्या शोधार्थ निघतो."

मुलगा म्हणाला–"बाबा! तुम्ही एकटे नका जाऊ, मीदेखील बरोबर येतो!"

श्री ल. ह. गोकाक

"अरे, दोघे कशाला? घोडीला शोधीत कोठेकोठे फिरावे लागेल आणि किती दिवस लागतील, कोण जाणे!" बाप म्हणाला. पण मुलाने ऐकले नाही.

दोघे घोडीचा शोध काढीत एका जागीं पावसामुळे ओले चिंब भिजून गेले. थंडीमुळे कापत ते एका गावात पोचले तेव्हां त्यांना दुरून एक मनुष्य घोड्यावर बसून एका घोड्याला ओढीत नेत असलेला दिसला.

मुलगा आपल्या बापाला म्हणाला– "बाबा! ती पहा, आपली घोडी! मी आपल्या घोडीला बरोबर ओळखतो, बाबा!"

बापलेक आपल्या घोडीविषयी बोलत होते, त्याच वेळी तो घोडेस्वार एका जागी

"चला आपण तिकडेच जाऊन जवळून पाहू या." बाप मुलाला म्हणाला. दोघे लोहाराच्या दुकानाजवळ उभे राहले.

"अरे असे बाहेर कां उभे? आत या, भट्टीजवळ उभे रहा. तुम्ही भिजला आहां. भट्टीजवळ उभे राहिलात तर अंगावरचे कपडे वाळून जातील आणि अंगात ऊबपण येईल." लोहार म्हणाला.

बापलेक भट्टीजवळ गेले आणि जवळून त्यांनी आपला घोडी पाहून तिला ओळखले. "होयरे, खरंच ही आपलीच घोडी आहे!" बाप म्हणाला.

"बाबा! मी नव्हते का म्हटले?" मुलगा म्हणाला.

घोडेस्वार दोघांचे बोलणे ऐकूण म्हणाला– "काय म्हणालात?"

"ही आमची घोडी आहे, कोणी तरी ती आमच्या तबेल्यातून चोरून नेली होती!" बाप म्हणाला.

"माझ्यावर चोरीचा आळ लावतां काय? पहा, फासांवर लटकावे लागेल! ही घोडी आमची आमच्या घोडीची आहे." घोडेस्वार म्हणाला.

बापलेकांनी त्या गावच्या न्यायाधिशाकडे फिर्याद केली, न्यायाधिशाने घोडेस्वाराला घोडीबरोबर न्यायालयात यायला सांगितले.

असल्याचे व त्यांच्या घोडीला सहा वर्षांपूर्वी झाल्याचे सांगितले. परंतु त्यांच्या तर्फे कोणी साक्षीदार नव्हता. म्हणून न्यायाधीश त्यांना म्हणाला–"तुम्ही दोघे लबाड दिसतां आहां. ही घोडी तुमची आहे याला काही प्रमाण? फुकटात दुसऱ्याची घोडी लुबाडण्याचा तुमचा घाट होता. म्हणून तुम्हांला फांशीची शिक्षा देतो." दुसऱ्या दिवशी न्यायाधिशाच्या आज्ञेने शिपाई दोघां बापलेकांना पकडून फाशी द्यायच्या जागी घेऊन गेले. फाशी देण्याची तयारी चालू होती.

त्याच वेळी दोघांना घोडी जन्मली त्या वेळची गोष्ट आठवली. बाप म्हणाला– "काय रे, ती घोडी जन्मली त्या वेळी ज्योतिष्याने सांगितले ते खरे होणार तर. त्या कुमुहूर्तावर जन्मलेल्या घोड्यामुळे आपला दोघांचा जीव धोक्यात पडला!"

"ज्योतिष्याने मंत्रवून ठेवलेला पत्रासुद्धा उपयोगी पडला नाही, म्हणावयाचा!" मुलगा म्हणाला.

"अरे हो, तो पत्रा घोड्याच्या कपाळातच असणार!" बाप म्हणाला.

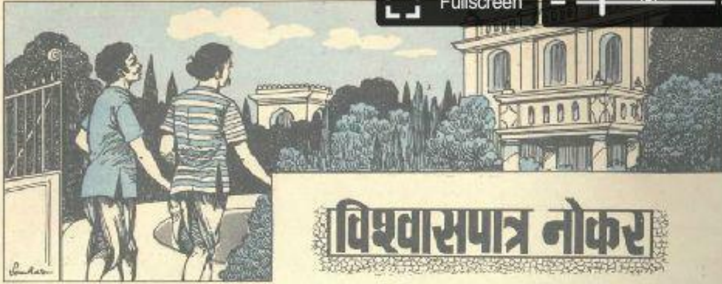
फाशी द्यायची वेळ झाली. न्यायाधीश स्वतः हजर होता. कायद्याप्रमाणे त्याच्या समक्ष शिक्षेची अंमलबजावणी होणार होती.

बाप साहस करून न्यायाधिशाला म्हणाला–"सरकार, एक गोष्ट सांगायला विसरलो. घोडीच्या कपाळात एक पत्र्याचा तुकडा शिवून ठेवलेला आहे. तो काढवून पहावा. तो मंत्रवलेला पत्रा तेथे नसेल तर आपण द्याल ती शिक्षा मंजूर आहे!"

शिपायांनी न्यायाधिशाच्या आज्ञेने घोडीच्या कपाळावर पाहिले. एका जागी शिवल्याचे चिन्ह होते. त्या जागेवरचे कातडे काढल्यावर मंत्रवलेला पत्र्याचा तुकडा मिळाला.

आतां न्यायाधिशाला ती घोडी कोणाची आहे याबद्दल शंका उरली नाही. त्याने दोघां बापलेकांना ती घोडी दिली आणि घोडीची चोरी करणाऱ्या घोडेस्वार चोराला फाशीची शिक्षा दिली.

विश्वासपात्र नोकर

एका गावी रामू व सोमू नावाचे दोघे मित्र रहात असत. दोघे गरीब होते. लहान मोठी कामे करून ते आपला उदर निर्वाह चालवीत.

एकदा दोघे शेजारच्या एका श्रीमंत शेतकऱ्याकडे गेले. शेतकऱ्याच्या नोकराने घरात जाऊन दोघे आल्याचे सांगितले. त्या शेतकऱ्याने त्याच नोकराकरवी दोघांना सोमवारी सकाळी यायला सांगितले.

दोघे निराश होऊन आपल्या गावी निघून गेले. "कायरे, त्यांना विचारायचे होते तर आजच कां नाही बोलावून विचारले? सोमवारी कशाला बोलाविले आहे?" सोमू थोडा चिडल्यासारखा होऊन म्हणाला.

सोमवारी पहाटे रामू सोमूला उठवून म्हणाला–"अरे चल! आपल्याला सोमवारी सकाळी बोलाविले आहे ना?"

परंतु सोमू लोळत म्हणाला–"होय रे, तू हो पुढे, मी येतो मागाहून!"

"बरं बुवा! तू काय वाटेल ते कर. मी आपला पुढे जातो." रामू निघून गेला.

रामू निघून गेल्यावर तासा दीडतासाने सोमू उठला आणि सावकाश त्या शेतकऱ्याच्या गावी निघाला. त्याने विचार केला, तो शेतकरी घरात बसून राहील आणि काही तरी सांगून पाठवून देईल. उगाच जायचे आणि यायचे. रामू तरी उगाच इतका पहाटे उठून गेला आहे.

रामूला आलेला पाहून त्या श्रीमंत शेतकऱ्याच्या नोकराने आत जाऊन मालकाला कळविले.

मालकाने एकटाच मजूर आला आहे हे कळल्यावर दुसरा केव्हा येणार आहे हे विचारून यायला सांगितले. रामूने, थोड्या वेळाने येणार असल्याचे सांगितले.

मालकाने ती गोष्ट कळल्यावर दुसरा येईपर्यंत थांबायला सांगून पाठविले.

थोड्या वेळाने सोमू आला आणि म्हणाला–"रामू, मी तुला नव्हते का सांगितले, पण तू ऐकशील तर ना? आधी येऊन तू काय केलेस?"

दोघे आल्याचे कळल्यावर शेतकरी स्वतः बाहेर येऊन म्हणाला–"अस्सं! तुम्ही दोघं आलां आहांत का? बरं, आज जा, बुधवारी उजाडताच येऊन मला भेटा!" दोघे परत घरी निघाले.

"हा शेतकरी उगाच आपल्याला पिदवतो आहे, काम नाही अन् पगार नाही. बुधवारी गेल्यावर शुक्रवारी यायला सांगेल. उगाच जायचे आहे." सोमू म्हणाला.

"अरे आपण तरी घरी स्वस्थ बसून काय करणार? आपल्याला गरज आहे, तो बोलवील तितक्या वेळा गेले पाहिजे. त्यात आपले काय गेले?" रामूने मित्राला विचारले. बुधवारी रामू एकटाच त्या गावी गेला. सोमू दुपारी केव्हां तरी घरातून बाहेर पडला.

शेतकरी सकाळी बाहेर आलाच नाही. दुपारी सावकाश येऊन त्याने रामूला वाट पहात असलेला पाहिले. त्याने त्याला जेवायला सांगितले आणि म्हणाला–"तू उद्यां संध्याकाळी येऊन मला भेट!"

रामू घरी परत जात असता वाटेत त्याला सोमू भेटला. त्याने त्याला शेतकऱ्याने दुसऱ्या दिवशी संध्याकाळी यायला सांगितल्याचे आणि भेटल्यावर जेवायला वाढल्याचे सांगितले.

"अरे, भिकाऱ्यासारखा तू रोज त्याच्याकडे गेलास म्हणून त्याने आज जेवायला वाढले. उद्या याचसाठी तू जाणार आहेस वाटते?" सोमूने त्या शेतकऱ्याकडे आता जायचेच नाही असे मनाशी ठरवून टाकल्यासारखे दिसले.

"अरे आपले काय गेले जायला? तुला सुद्धा बोलाविले आहे! आपल्याला कामाची गरज आहे, तो बोलावील तेव्हां गेले पाहिजे." रामू म्हणाला.

"उद्यां संध्याकाळी अगदी शेवटचे म्हणून मी जाईन. पुन्हां त्याने बोलाविले तर जाणार नाही." सोमू म्हणाला.

दुसऱ्या दिवशी संध्याकाळी दोघे शेतकऱ्याच्या घरी गेले. नोकराने घरात जाऊन दोघे आल्याची वर्दी दिली आणि परत येऊन, मालकाने कामाविषयी उद्या सकाळी काय ते बोलू. आज रात्रभर तुम्ही येथेच रहा, असा मालकाचा निरोप सांगितला.

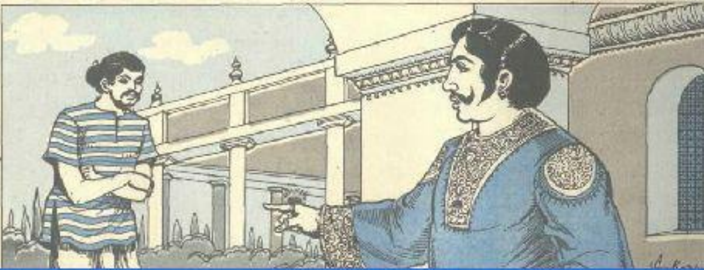
सोमूला राग आला. म्हणाला–"आपण नाही रहात, वाट पहात रात्रभर येथे! ती असेल श्रीमंत तर आपल्या घरचा. काम नाही, असे सरळ सरळ कां नाही सांगत? नुसता झुलवितो आहे आपल्याला रामू! तू सुद्धा चल. आपण घरी जाऊ या." पण सोमू एकटाच गेला.

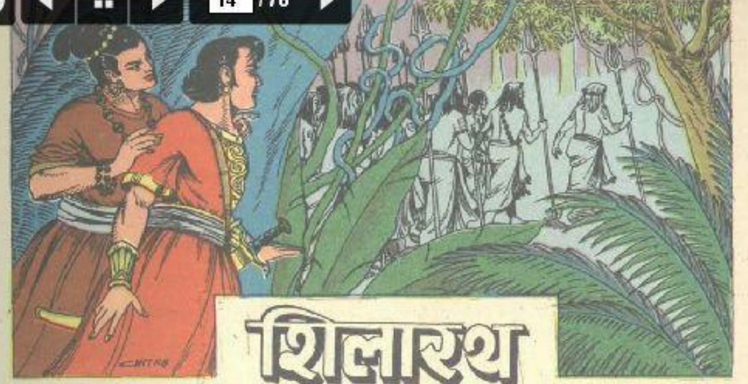
शेतकऱ्याचा नोकर घरात गेला आणि थोड्या वेळाने येऊन रामूला म्हणाला–"तू रात्री येथेच राहतो आहेस ना? मालकाने हे पांच रुपये दिले आहेत, बाजारात जाऊन चादर वगैरे घेऊन ये." असे सांगून नोकराने रामूला पांच रुपये दिले.

[illegible] खरेदी केली आणि आणि उरलेले पैसे परत आणून दिले. त्या दिवशी त्याला तेथे जेवायला वाढले आणि रामू खाऊन पिऊन झोपला.

दुसऱ्या दिवशी श्रीमंत शेतकऱ्याने रामूला बोलावून घेतले व म्हणाला–"मी तुझी परीक्षा घेत होतो. मला वक्तशीरपणाने काम करणारा व विश्वासपात्र नोकर हवा होता. तुला मी सोमवारी बोलाविले होते. म्हणून सोमवारपासूनच तुला पगार मिळेल. तुला मी तीस रुपये पगार देईन. तुझे काम वसूली करण्याचे आहे. काही लोक कर्ज घेऊन गेले आहेत, त्यांच्याकडून मारहाण केल्याशिवाय कर्जाचे किंवा व्याजाचे पैसे वसूल करून आणावे लागतील. हळूहळू मी तुला काम पाहून पगारवाढ देईन."

रामूला चांगले काम मिळालेले ऐकून सोमू आपल्या घाईबद्दल पश्चात्ताप करू लागला.

शिलारथ

[७]

[खड्गवर्मा आणि जीवदत्त पाटलाच्या कैदेतून स्वतःची सुटका करून घेऊन जंगलात पळून गेले. त्यांना एका जागी भैरवभक्तांचे एक टोळके दिसले. त्यांचा नायक एका मुलीला पळवून घेऊन आला होता. त्याला त्याचाच एक शिष्य त्रिशूल भोसकायला निघाला. खड्गवर्मा आणि जीवदत्त झाडावरून ते दृश्य पहात होते. पुढे–]

भैरवभक्तांपैकी काहीजण चुली पेटवून सैंपाकाला लागले. त्यांना जेवणाखाण्याच्या कामात गुंतलेले पाहून जीवदत्त आपल्या मित्राला म्हणाला–"खड्गवर्मा! ही मंडळी स्वस्थ चित्त होऊन कामाला लागली आहेत. आता येथून हलणार नाहीत. आपण देखील कोठेतरी जाऊन आंघोळ करून घेऊया आणि जंगलातली फळेबिळे खाऊन घेऊ या."

नंतर दोघे झाडावरून काही बोलल्याशिवाय खाली उतरले आणि पाणी कोठे मिळते का पहायला निघाले. थोड्याच वेळाने त्यांना एका जागी एक ओढा दिसला. प्रातर्विधि उरकून त्या बाजूला जी फळे मिळाली ती काढून खाल्ली आणि पुन्हा रात्र ज्या झाडावर काढली होती त्या झाडाजवळ दोघे आले.

त्याच सुमारास भैरवांची टोळी खाणेपिणे आटपून पुढल्या मुक्कामाला जाण्याच्या

तयारीस लागली. पद्मपूर राज्याबाहेरच्या डोंगराच्या बाजूला ते बैरागी भैरवभक्त जात असल्याचे कळल्यावर खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांना आनंदच झाला. त्यांना देखील ह्या राज्याच्या हद्दीबाहेर शक्य तितक्या लवकर जायचे होते.

तो दिवसभर खड्गवर्मा व जीवदत्त बैराग्यांच्या पाठीमागून त्यांना कळू दिल्याशिवाय चालत राहले. बैराग्यांची संख्या तशी कमी नव्हती. इतक्या लोकांच्या हातातून त्या मुलीला सुरक्षितपणे सोडवून आणणे सोपे नाही हे दोघांना कळत होते. त्यात धोकाच आहे हे त्यांना माहीत होते.

सूर्यास्त झाल्यावर त्या अरण्यात हळूहळू काळोख पडू लागला. बैराग्यांनी सोयीची एक जागा पाहून तेथे ती रात्र काढण्यापुरेशा लहानलहान राहुट्या बांधून तयार केल्या. सैंपाक तयार झाल्यावर जेवणे करून घेऊन त्यांनी झोपायची तयारी सुरू केली. बैरागी उतरले होते त्या जागेजवळच्या एका झाडावर चढून खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघे अनुकूल संधीची वाट पहात बसले.

दोन प्रहर रात्र उलटल्यावर बैराग्यांचा नायक आपल्या तंबूबाहेर येऊन आणखी एका बैराग्याला बरोबर घेऊन खड्गवर्मा व जीवदत्त ज्या झाडावर चढून बसले होते त्या झाडाखाली आला.

आतां बैराग्यांचा नायक आपल्या शिष्याला काय सांगत होता हे दोघांना चांगले स्पष्ट ऐकू येऊ लागले. नायक म्हणाला–"भैरवी करण्यासाठी आपण ज्या मुलीला आणले आहे ती ज्या सागवान वृक्षाजवळ आहे त्या झाडाजवळ वाघाचे गुरगुरणे आतांच ऐकू आले. तो वाघ राहुटीत शिरण्याच्या प्रयत्नात असणार. ती घाबरते का पाहिले पाहिजे. भैरवी होण्याची तिच्यात कितपत लायकी आहे हे कळेल."

नंतर दोघे तेथून निघून गेले. जीवदत्त खड्गवर्माला हळूच म्हणाला–"ऐकलेस का रे बैराग्यांचा नायक काय म्हणाला ते! त्या बिचारीला वाघाच्या कृपेवर सोडून देण्यात त्याचा काय हेतु असावा, कळत नाही."

"आपण कारण काय याचा विचार करीत बसलो तर तेवढ्या वेळात ती बिचारी वाघाच्या पोटात पोचलेली असणार. त्या सर्वांचा विचार आपण मागाहून करू. तू येथेच थांब!" असे सांगून खड्गवर्मा एकटा झाडाच्या फांदीवरून लोंबत दुसऱ्या झाडावर व वरच्यावरच ती मुलगी होती त्या तंबू जवळ जाऊन पोचला.

बैराग्यांचा गुरु म्हणाला तसा खरोखरच एक वाघ त्या मुलीला ठेवले होते त्या बाजूला मधून मधून पहात व मध्येच थांबत होता.

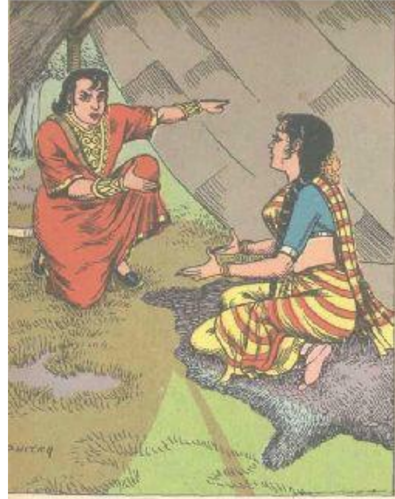
"ओहो, प्रसंग मोठा भयंकर येऊन ठेपला आहेसे दिसते!" असे त्या बाजूला पाहताच खड्गवर्माला वाटले. पहिल्याने वाघावरच हल्ला करून त्याला ठार करावे असा त्याने विचार केला. परंतु त्या वेळी सर्व भैरवभक्त जागे होण्याची शक्यता होती. म्हणून वाघावर हल्ला करण्याऐवजी त्या मुलीला बाहेर आणण्याचा प्रयत्न केला तर एका बाजूने वाघ आणि दुसऱ्या बाजूने भैरव पाहरेकरी दोघांवर तुटून पडण्याची शक्यता आहे.

खड्गवर्मा असा विचार करीत पाहरेकरी काय करतो आहे हे पाहण्यासाठी झाडा-

आडून बाहेर आला वांकून हळूच ती मुलगी होती त्या राहुटीच्या बाजूला गेला. आपल्या गुरूच्या सल्ल्याप्रमाणे पाहरा देणारा भैरव दुसऱ्या राहुटीकडे गेला आणि काटक्या गोळा करून शेकोटी तयार करू लागला. भैरवी कन्येचे काय वाटेल ते होवो, वाघाने आपल्यावर झडप मारली नाही की पुरे, एवढाच त्याचा हेतू होता.

तो पाहरेकरी जे करायला निघाला ते खड्गवर्माच्या फायद्याचे झाले. कारण आतां त्याचे लक्ष या बाजूला नसणार व म्हणून तो इकडे येणेच शक्य नाही, मग ओरडून दुसऱ्या भैरवांना इकडे बोलावण्याचा प्रश्नच नाही. असा विचार करून खड्गवर्मा आपली

चाहूल दिल्याशिवाय भैरवी कन्या होती त्या राहुटीकडे गेला. ती अस्वलाच्या कातड्या-वर बसली होती. खड्गवर्माला पाहून ती घाबरून थरथर कापूं लागली. पण ती ओरडली नाही.

खड्गवर्मा हळूच तिच्याजवळ गेला व म्हणाला—"ताई, तू कोण हे मला माहीत आहे. तुझे बाबा ज्या गावचे पाटील आहेत त्या गावाहूनच मी आलो आहे. हे भैरव तुला तुमच्या गावाच्या तलावावरून पळवून घेऊन आले, होय की नाही?"

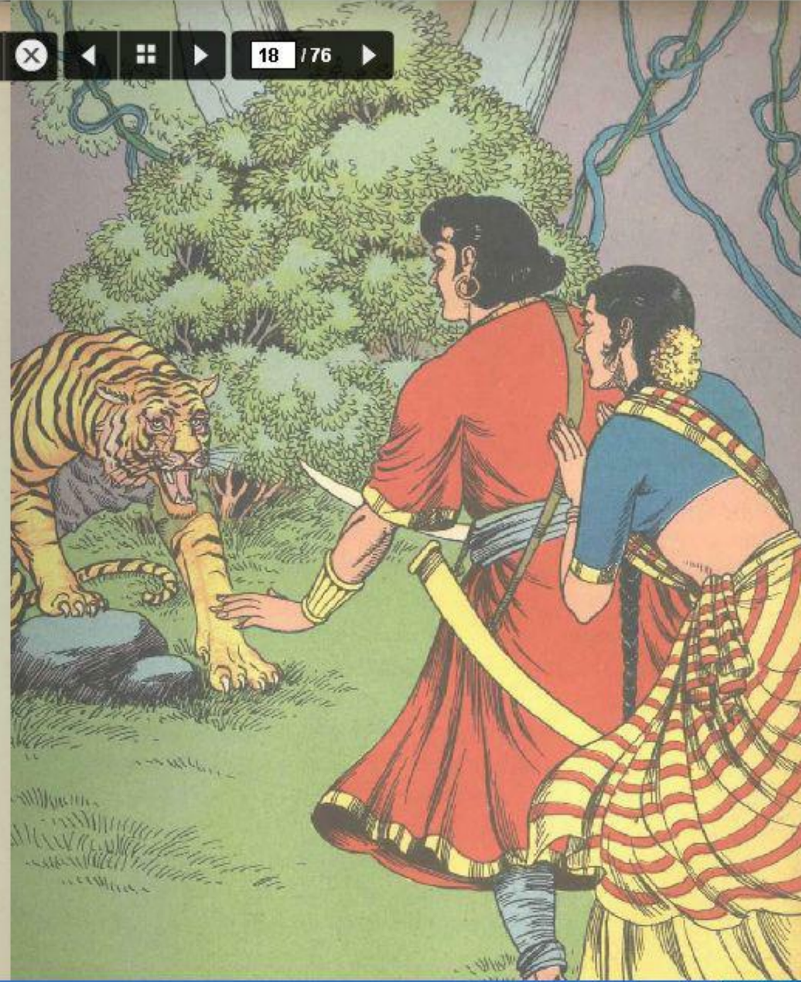
"होय, पण तुम्हांला मी कधी आपल्या गावात पाहिले नाही?" भैरवी कन्येने विचारले.

"मी तुमच्या गावाहून आलो असे मी सांगितले होते. तुमच्या गावचा राहणारा आहे, असे नव्हते सांगितले. पण मी कोण आणि कोठून आलो हे तेवढे महत्वाचे नाही. आता तू हे सांग की तुला आपल्या गावी आपल्या वडिलांकडे जावयाचे आहे की या लोकांबरोबर ते नेतील तिकडे जाऊन भैरवी होऊन या सर्वांवर आपला अधिकार गाज-वांयचा आहे." खड्गवर्माने विचारले.

"हे भैरव माणसे का आहेत, जनावरे आहेत, जनावरे! एकटा श्वेतभैरव मनुष्य आहे. शक्य झाले तर तुम्ही मला यांच्या हातून सोडवून माझ्या बाबांकडे पोचती करा." भैरवी कन्या म्हणाली.

"तू मुळीच घाबरू नकोस, तुला तुझ्या आईवडिलांकडे मी नक्कीच पोचती करीन. तिकडे झाडीत एक वाघ हिंडतो आहे. आपण राहुटीच्याबाहेर पडल्याबरोबर तो आपल्यावर झडप मारणार. पण तू घाबरू नकोस, त्याला मी ठार करीन. तू घाबरून ओरडलीस तर ते भैरवभक्त जागे होतील व आपला बेत फसेल." खड्गवर्मा म्हणाला.

दोघे हलक्या पावलांनी राहुटीच्या पाठी-मागून बाहेर आले. त्यांना पाहून झाडीत बसलेला वाघ पुढे आला आणि मागच्या पावलावर बसून राहिला. वाघावर पुढे जाऊन तलवारीने वार करावा असे खड्ग-

वर्मांला एकदा वाटले. परंतु तसे केले तर जो आरडाओरडा होईल त्यामुळे सर्व भैरवभक्त जागे होतील की काय अशी भीति पण वाटली.

वाघाला समोर पाहून भैरवी कन्या थरथर कापूं लागली. खड्गवर्मा तिच्या व वाघाच्या मध्यभागी उभा राहून एकेक पाऊल मागे सरकू लागला. आपण असेच एकेक पाऊल मागे टाकीत, जीवदत्त बसला आहे त्या झाडापर्यंत पोचू आणि त्या मुलीला झाडावर चढवून तिला वांचवू असा त्याचा विचार होता.

परंतु वाघसुद्धा त्यांच्यावरोबर एकेक पाऊल पुढे सरकू लागला. खड्गवर्माला

वाटेल त्या वेळी उडी मारू शकतात. आपली तलवार उपसून तो वाघाची केव्हां ही झडप आली तरी त्याला तयार होता. त्याच्या कल्पनेप्रमाणे वाघाने त्याच्या अंगावर उडी मारली देखील आणि खड्गवर्माने तलवारीचा एक वर्मी वार वाघावर केला.

तो वर्मी वार लागताच वाघ जोराने ओरडला आणि मागे जाऊन पडला. तसाच लोळत तो बराच दूर खोल झाडीत निघून गेला. वाघाचे ते ओरडणे ऐकून भैरव जागे झाले. भैरवांचा गुरु गणलिंगेश्वर आपल्या राहुटीतून बाहेर येऊन मोठ्याने ओरडून म्हणाला–"वाहवा! भैरव कन्या निशस्त्र असून पहा, वाघाशी कशी झुंज देत आहे. कोणी मध्ये पडण्याचे कारण नाही. गंमत पहात रहा. ती वाघाला ठार करून त्याच्या आंतड्या गळ्यात घालून आतां येईल पहा."

सर्व भैरवभक्त आपल्या गुरूच्या चारी-बाजूला जमा झाले आणि झाडीत काही दिसते का पाहू लागले. त्यापूर्वीच खड्गवर्मा भैरवीकन्येला घेऊन जीवदत्त बसला होता त्या झाडाजवळ येऊन पोचला होता. जीवदत्त उतरून खाली आला. पळून जायला तीच चांगली संधी आहे असा विचार करून

दृष्टीआड झाले.

भैरवीकन्येला वाघाने गट्ट केले असावे असे गणलिंगेश्वरला वाटले व आपल्या बंडखोर शिष्याचा डाव आपण उलटवून लावल्याचा त्याला मानसिक आनंद झाला. श्वेतभैरवने त्या कन्येविषयी सहानुभूति दर्शविली होती, हे गुरूला खपले नाही. अशी भैरवकन्या जर भैरवी झाली तर पुढे भैरव संघटनेला धोका आहे, असे त्याला वाटत होते. म्हणून त्याने भैरवीकन्या वाघाशी लढत देते आहे असे जरी वर-करणी सांगितले असले तरी वाघाने तिला ठार केले असेल असे समजून मनातल्या मनात त्याला गुदगुल्याच होत होत्या.

पण श्वेतभैरव तितका भोळा नव्हता. त्याला त्याच्या गुरूचा संशय येत होता. तो पळत भैरवीकन्येच्या राहुटीपर्यंत गेला. आत कोणी नव्हते. तेव्हां त्याला गुरूचा कावे-बाजपणा कळला. परत येऊन तो आपल्या गुरूला म्हणाला–"गुरु गणलिंगेश्वर! भैरवी कन्या राहुटीत नाही. कोठे गेली ती, सांगा लवकर!"

गणलिंगेश्वरने चकित होऊन त्याच्याकडे एकदां पाहिले व म्हणाला–"स्वारी कोण-त्या लोकात विहार करीत होती? मी काय म्हणालो होतो, ऐकले नाहीत वाटते? डोके

बिघडले आहे की काय? वाघाशी तिची लढत चालू आहे."

"ती मुलगी साहसी आहे, पण वाघाशी लढत देण्याइतकी शक्ति तिच्या अंगात नाही." श्वेतभैरव म्हणाला.

"तिच्यात इतकी शक्ति नसेल तर ती भैरवी होण्यालायकपण नाही. अशा अशक्त, भित्ऱ्या पोरीला वाघाने खाऊन टाकले तर त्यात आपले काय बिघडले? आपण पुन्हां गावात शिरून दुसऱ्या मुलीला पळवून घेऊन येऊ." गणलिंगेश्वर म्हणाला.

गुरूचे उत्तर ऐकून श्वेतभैरवला जास्तच राग आला. पण आपला राग आवरून तो झाडीत पहात म्हणाला–"पानेसुद्धा हलतांना

कोठे दिसत नाहीत! वाघाचे किंवा त्या मुलीचे ओरडणे किंवा किंकाळ्या ऐकू येत नाही? म्हणून कोणी कोणाला ठार केले हे आपण जाऊन पाहिले पाहिजे." असे म्हणत तो एक चूड घेऊन निघाला आणि त्याच्या पाठोपाठ काही भैरव शिष्यपण निघाले.

सर्वांनी दाट झाडीत दगड फेंकून काही हालचाल होते का पाहिले. पण कोठूनही हालचाल झालेली त्यांना दिसली नाही. वाघाने त्या मुलीला नक्कीच ठार करून खाल्ले असावे, यात त्यांना आता शंका उरली नाही. ते झाडीत आणखी आत शिरले.

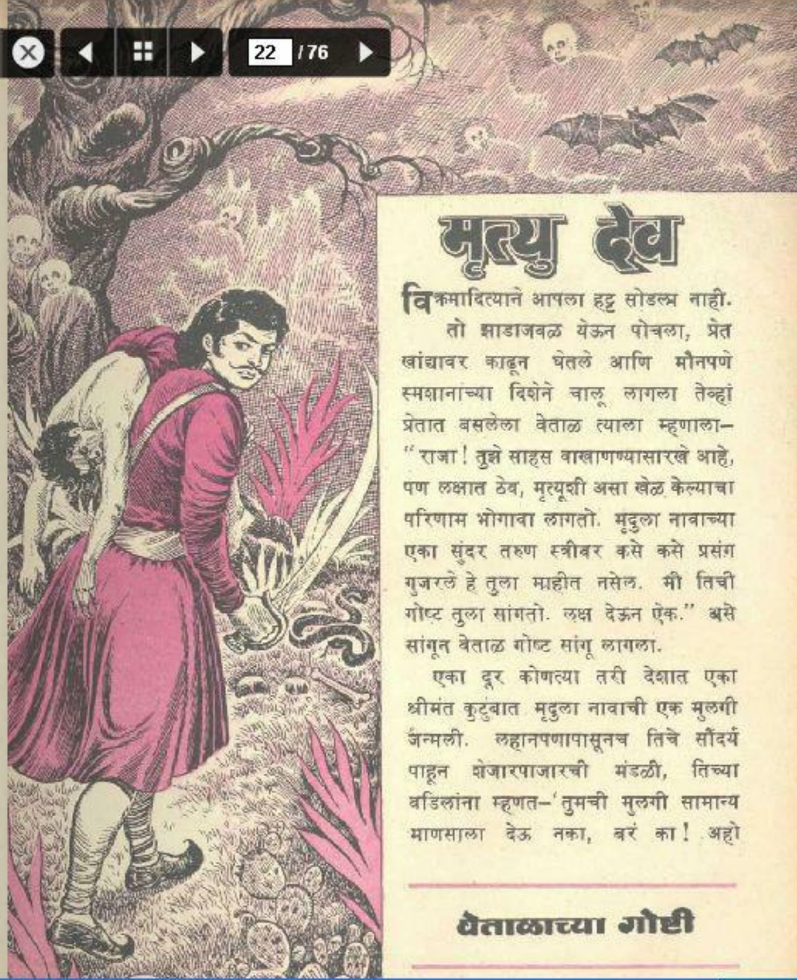
त्यांना आत वाघ किंवा ती मुलगी कोणीच दिसले नाही. झाडांचा चेंदामेंदा झालेला व झाडावर रक्ताचे डाग पडलेले त्यांना स्पष्ट दिसले. वाघ मुलीला उचलून दूर निघून गेला असावा, असे श्वेतभैरवला वाटले. तो आपल्या साथी शिष्यांना म्हणाला–"त्या मुलीच्या हत्येचे पाप आपल्या गुरूच्या डोक्यावर आहे. त्याने हे काम सहन होणार!"

गणलिंगेश्वर दुरून हे सर्व पहात उभा होता. वाघ श्वेतभैरवावर एकाएक झडप घालून त्याला ठार करील असे गुरूला वाटत होते. पण त्या बाजूला सर्व शांत होते. म्हणून तो थोडा चकितच झाला. पुढे येऊन म्हणाला–"श्वेतभैरव! काय रे वाघ आणि ती कन्या दोघे मेले वाटते?"

"येथे तर कोणाचेच प्रेत नाही. फक्त रक्त दिसते आहे. वाघाला भैरवीकन्या किंवा तिला वाघ उचलून घेऊन गेला असावा!" असे म्हणत त्याने एक व्यंग्य हास्य केले,

"महाभैरवाने आपले सर्वांचे रक्षण करून स्वतःचे पण रक्षण केले आहे. एका अशक्त भित्र्या पोरीला आपली पुजारीण होऊ देण्यापेक्षा त्याने तिलाच मुक्त केले. आता राहुट्या व तंबू काढा व चला पुढल्या मुक्कामाला! या खेपेस आपण जास्त सावधपणे कन्येची निवड करून तिला आणले पाहिजे!" गणलिंगेश्वर म्हणाला. (क्रमशः)

मृत्यु देव

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडला नाही. तो झाडाजवळ येऊन पोचला, प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि मौनपणे स्मशानाच्या दिशेने चालू लागला तेव्हां प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला–"राजा! तुझे साहस वाखाणण्यासारखे आहे, पण लक्षात ठेव, मृत्यूशी असा खेळ केल्याचा परिणाम भोगावा लागतो. मृदुला नावाच्या एका सुंदर तरुण स्त्रीवर कसे कसे प्रसंग गुजरले हे तुला माहीत नसेल. मी तिची गोष्ट तुला सांगतो. लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

एका दूर कोणत्या तरी देशात एका श्रीमंत कुटुंबात मृदुला नावाची एक मुलगी जन्मली. लहानपणापासूनच तिचे सौंदर्य पाहून शेजारपाजारची मंडळी, तिच्या वडिलांना म्हणत–'तुमची मुलगी सामान्य माणसाला देऊ नका, बरं का! अहो

स्वर्गातले देव तिला मागणी घालायला येतील.'' वयाबरोबर तिच्या सौंदर्यात वाढ होत गेली आणि तिच्याशी विवाह करण्याच्या हेतूने थोर घराण्यातल्या तरुण मुलांच्या मागण्या येऊ लागल्या.

परंतु इतरांच्या तोंडी आपल्या सौंदर्याची वाखाणणी ऐकून मृदुलाचा गर्व वाढत गेला. म्हणून तिने थोरांमोठ्यांच्या शब्दाला कधी मान दिला नाही. चांगली चांगली सांगून आलेली स्थळे नाकारली. तिच्या आईवडिलांनी कित्येक थोर कुटुंबातील मुलांना मुलगी दाखविली. त्यांनी मुलीला पसंत केले. पण मुलीसमोर आईबापांनी हात टेकले. पूर्वी तिच्या सौंदर्याची लोक

पणाची निंदा होऊ लागली. आतां कोणी मागणी घालायला येत नव्हता. मृदुलाचे घराबाहेर जाणे येणे देखील बंद पडले.

आईवडिलांना मुलीचे लग्न न झाल्यामुळे क्षणभर देखील चैन पडेनासे झाले. मुलीचे लग्न होऊ नये ही किती शरमेची गोष्ट आहे असे त्यांना वाटू लागले. एक दिवशी तिच्या आईने तिला प्रेमाने जवळ बोलावून विचारले–"काय ग, आता कसं? कोणी तुझ्याशी लग्नालाच तयार नाही!"

"आई! कोणी आलं नाही तर मृत्यु देवाशी तरी माझं लग्न होईलच. तो स्वतः चालून येईल आपल्या दारी. तू मुळीच काळजी करू नकोस." मृदुला म्हणाली.

त्याच दिवशी रात्री मृदुलाला झोप लागली नाही. ती अंथरुणावर तळमळत पडली होती. जरा गुंगी लागली असेल, तिला कोणीतरी तिचा हात धरल्याचा व 'मृदुला' म्हटल्याचा भास झाला. तिने डोळे उघडून पाहिले तर एक अप्रतिम सुंदर तरुण पुरुष समोर उभा होता. तो म्हणाला– "मी तुझ्याशी लग्नाच्या हेतूने आलो आहे."

मृदुलाला आश्चर्य वाटले. हा मनुष्य कोण बरे असेल, दार बंद होते तरी हा आत कसा काय आला? त्याला माझे नाव कसे कळले. हा मृत्युदेव तर नसेल? तो

पासून वरपर्यंत हादरल. सर्वांगाला घाम सुटला. तिच्या तोंडातून शब्दच उमटेना.

थोड्या वेळाने तो तरुण मनुष्य 'पुन्हां येईन' एवढेच सांगून निघून गेला. तो कोठे जातो हे पाहण्यासाठी मृदुला त्याच्या पाठो-पाठ जाऊ लागली. तो मनुष्य गल्लीतल्या एका घरात शिरला. थोड्या वेळाने तो घराच्या बाहेर येऊन निघून गेला. तो गेल्यानंतर थोड्या वेळाने त्या घरातून रडण्याचा आवाज ऐकू आला.

ती मृत्युदेवच होता याबद्दल मृदुलाला शंका उरली नाही. ती आपल्या घरी परतली. आपण मूर्खपणाने मृत्युदेवाचे वरण केले, याबद्दल तिला आतां पश्चात्ताप होऊ लागला. मृत्युदेव वाटेल तेव्हां येऊन निश्चितच आपल्याशी विवाह करणार. परंतु ती गोष्ट आईवडिलांना तिने सांगितली नाही. जो प्रसंग येईल त्याला तोंड देण्याव्यतिरिक्त दुसरा मार्ग नाही, असे तिने ठरविले.

एका आठवड्याने मध्यरात्रीच्या सुमारास तिच्या खोलीच्या खिडकीबाहेरून तिला कोणीतरी हाक मारली. तिने अंथरुणावरून उठून खिडकीत जाऊन पाहिले, तोच तरुण होता. त्याने तिला विचारले–"तू त्या दिवशी माझ्या पाठीमागून काय पाहिलेस?"

"मी काही नाही पाहिले!" मृदुला म्हणाली.

"खरे बोलली नाहीस तर एका आठवड्यात तुझ्या वडिलांना मरण येईल." तो तरुण मनुष्य म्हणाला.

"मी खरेच काही पाहिले नाही." मृदुलाने तेच उत्तर पुन्हां दिले.

तो तरुण मनुष्य निघून गेला. त्याने सांगितल्याप्रमाणे बरोबर एका आठवड्याने खरोखरच मृदुलाचे वडील निवर्तले. तिच्या बापाला तिच्यामुळेच मरण आले हे ओळखून ती खूप रडली.

पुन्हां एक दिवशी तो तरुण आला आणि मृदुलाला हाक मारून खिडकीजवळ उभा राहिला. मृदुलासमोर येऊन उभी राहिल्यावर त्याने तिला तोच प्रश्न केला—"तू त्या

काय पाहिलेस?"

काय उत्तर द्यावे हे तिला सुचेना. तो मृत्युदेवच आहे की आणखी कोणी हे कसे ठरवायचे? तिला कळेना. म्हणून ती म्हणाली—"खरोखरच काही नाही पाहिले."

बरोबर एका आठवड्याने मृदुलाची आई मेली. मृदुलाला आपला असा आता कोणी उरला नाही. ती आईवडील गेल्याचे दुःख करीत पडली असतां एक दिवशी रात्री त्याच मनुष्याने खिडकीतून तोच प्रश्न विचारला. म्हणाला—"आता तरी खरे सांग, तू त्या रात्री काय पाहिलेस?"

या वेळी मृदुला गप्प बसून राहली. काही बोलली नाही. दुसऱ्या दिवशी ती मरण पावली. शेजार पाजारच्या मंडळींनी तिचा देहसंस्कार केला आणि तिची चिता होती त्या जागी एक समाधी बांधली. त्या समाधीवर एक झेंडूचे झाड उगवले. त्याला एक सुंदर फूल लागले. त्याच दिवशी एक राजकुमार आपल्या मित्रमंडळीबरोबर त्या बाजूने जात असतां त्याची नजर त्या फुलांवर गेली. ते त्याने फूल तोडून आणून आपल्या झोपण्याच्या खोलीत फुलदाणीत ठेवले.

त्या दिवशी रात्री झोपायच्या वेळी नित्याप्रमाणे दूध पिण्यासाठी त्याने दुधाचा पेला हातात घेतला. पण तो रिकामा पाहून

समजले. आपल्या खोलीत शिरून दूध पिण्याची हिंमत कोणी बरे केली असावी? दोन दिवस लागोपाठ असेच कोणीतरी दूध पिऊन जात असे. पण चोर सापडला नाही. सैंपाकघरात देखील कोणी खाऊन पिऊन गेल्याचे दिसून आले.

तिसऱ्या दिवशी राजकुमाराने नित्यापेक्षा थोडे आधी दूध मागवून आपल्या झोपायच्या खोलीत ठेवायला सांगितले. पण तो दूध प्याला नाही आणि टेबलावर तसेच राहून देऊन त्याने झोपेचे सोंग केले. थोड्या वेळाने बांगड्यांचा व चालतांना पाताळाचा आवाज होतो तसा आवाज ऐकून राजकुमाराने डोळे उघडून पाहिले तर ज्या जागी झेंडूचे फूल होते त्या जागेवरून उठून एक सुंदर स्त्री दूध प्यायला जात असल्याचे दिसले. ती दूध पिऊन सैंपाकघराच्या बाजूला जाऊ लागलेली पाहून राजकुमाराने तिचा हात धरला आणि गोड आवाजात विचारले—"कोण तू आणि झेंडूच्या फुलाच्या रूपाने तू किती दिवसांपासून आहेस?" तेव्हां मृदुलाने आपली जन्मकथा थोडक्यात सांगितली.

"मृत्युदेवाशी तुझे लग्न झाले नाही ना? मग मी तुझ्याशी विवाह करून घेण्यास तयार आहे." राजकुमार मृदुलाला म्हणाला.

राजकुमाराने, आपल्या आईवडिलांना व आपल्या इतर नातेवाइकांना मृदुलाशी लग्न करण्याचे ठरविले असल्याचे सांगितले.

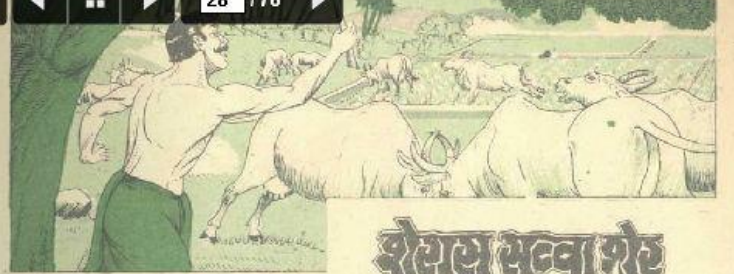
मृदुलाचे रूपलावण्य पाहून राजकुमाराच्या नशिबाची सर्वांनी वाखाणणी केली. दोघांचा विवाह थाटामाटाने पार पडला. यथासमयी राजकुमार 'राजा झाला व मृदुला राणी झाली. त्यांच्या कारकीर्दीत त्यांची प्रजा सुखी झाली.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला– राजा! मृदुलाला इतके कष्ट देऊन शेवटी मृत्यु देवतेने तिला योग्य पति कसा काय दाखविला आणि तिला सुखपूर्वक कां जगू दिले? या प्रश्नाचे उत्तर माहीत असून तू दिले नाहीस तर परिणाम तुला माहीतच आहे, तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायांवर लोळू लागतील."

ते ऐकून राजा विक्रमादित्य म्हणाला– "मृत्यु देवतेचे मृदुलाशी वैर होते असे सांगतां येत नाही. उलट त्याने मृदुलाचे हितच केले असे नाही का वाटत? तिच्या आईवडिलांच्या मृत्युमुळे ती दुःखी झाली ही गोष्ट खरी आहे. परंतु तिच्याशी विवाह करण्यास मृत्युदेव येईल हे ती म्हणाली [illegible] मृत्यु देव मृदुलाला घेऊन गेला. परंतु ठरलेल्या पेक्षा आधी आयुष्य संपविण्याची शक्ती प्रत्यक्ष मृत्यु देवतेला सुद्धां नाही, हे सिद्ध झाले. आईवडिलांचे जेवढे आयुष्य होते तेवढे उपभोगणे त्यांना शक्य झाले आणि त्यांना जो मृत्यु आला तो त्यांचे आयुष्य संपुष्टात आल्यावरच आला असे मानावे लागते. तरी मृदुलाला पश्चात्ताप करावा लागावा, तिचा घमेंडखोरपणा कमी करावा या हेतूने मृत्यूने तिच्या आईवडिलांना अकाली ओढून नेल्यासारखे दर्शविले. वस्तुतः मृदुलाचा मृत्यूच अकाली झाला होता. म्हणून तिला पुन्हां जिवंत होण्यासारखी परिस्थिति मृत्यु देवतेने निर्माण केली होती. त्याच्याच प्रयत्नाने तिला योग्य पती मिळाला आणि त्याच्याच इच्छेने तिचे विवाहित जीवन सुखी झाले."

अशाप्रकारे राजाचे मौन भंग होताच वेताळ प्रेतांसह अदृश्य झाला आणि झाडाला जाऊन लोंबकळू लागला. (कल्पित)

शेरास सव्वाशेर

एका राज्यात फार चोऱ्या होत होत्या. म्हणून त्या देशाच्या राजाने चोरी करणाऱ्याला कडक शिक्षा द्यायला सुरवात केली. त्याने चोरी करणाऱ्याला फांशीची शिक्षा द्यायला सुरवात केली, तेव्हां चोऱ्यांची संख्या कमी होऊ लागली.

त्या राज्यातल्या एका गावी शिव्या आणि गंग्या नावाचे दोन अट्टल चोर होते. त्यांनी फांशीची कडक शिक्षा होऊ लागल्याचे पाहून विचार करून पुढे चोरीचा धंदा सोडून दुसरा काहीतरी कामधंदा किंवा मजुरी करण्याचे ठरविले. त्याप्रमाणे दोघे शेजारच्या एका गावी गेले आणि तेथे एका शेतकऱ्याकडे कामाला लागले.

त्या शेतकऱ्याने दोघांना मळ्यातल्या झाडाला पाणी घालायचे आणि गुरांना चरायला घेऊन जायचे काम दिले. शिव्याने गुरांना चरायला न्यायचे काम मागून घेतले आणि गंग्याने झाडाला 'पाणी घालायचे काम घेतले. शेतकऱ्याने र.घांना आलटून पालटून दोन्ही कामे करायला सांगून ठेवले होते.

पहिल्या दिवशी शिव्या गुरांना चरायला घेऊन गेला. त्याला वाटत होते की गुरांना चरायला सोडून दिले की आपल्याला आराम करता येईल. परंतु त्याला फार त्रास झाला. कारण गुरे कधी कोणाच्या शेतात शिरत कधी बैलांची झुंज लागे ती सोडवावी लागे. कधी बैल कोणाला मारायला धावत. एकूण त्याला आराम मुळीच मिळाला नाही.

गंग्याला वाटले होते की दहावीस घागरी पाणी काढून झाडांना घातले की आपण मोकळे होऊ. पण एका झाडाला दहादहा घागरी पाणी घातले तरी ते आत जमिनीत कोठे जाऊन नाहीसे झाले न कळे. म्हणून तो दमून भागून घरी परतला.

शिव्या व गंग्या रात्री परस्पराला भेटले आणि परस्पराचे काम किती सोपे व हलके आहे याचे वर्णन करून सांगू लागले. शिव्या म्हणाला–"मित्रा! काय सांगू? अरे आपल्या धन्याची गुरे समजूतदार आहेत. त्यांना चरायला सोडू दिल्यावर मी अशी ताणून दिली की सूर्य केव्हां मावळला ते कळलेच नाही. काळोख पडायच्या आधी गुरांना घेऊन घरी परत आलो."

गंग्याने शिव्याला आपल्या कामाचे वर्णन सांगितले. म्हणाला–"मित्रा! काम असावे तर असे. अरे सर्व मिळून वीस घागरीसुद्धा पाणी काढावे लागले नसेल. मी नऊ वाजता कामावर गेलो आणि तासा भरात सर्व काम आटोपून बागेत कोठे काय काय आहे, पाहू [illegible] पडाचे दोन आंबपण मिळाले. त्यानंतर आपण छान झोप काढली."

दोघे शेरास शेर होते. आपण आपले काम सोपे असल्याचे सांगून दुसऱ्याच्या गळयात बांधता आले तर पहावे, या प्रयत्नात दोघे होते. शिव्या आपल्या मित्राला म्हणाला–"गड्या! आपण आपापली कामे आज बदलू या."

गंग्या तत्काळ कबूल झाला.

दुसऱ्या दिवशी दोघांनी कामाची अदला-बदल करून घेतली. शिव्या बागेत कामाला गेला आणि गंग्या गुरे चरायला घेऊन गेला. पण प्रत्यक्ष काम करतांना परस्परांना फसविल्याचे दोघांच्या लक्षात आले. शिव्याला [illegible] कळली. आंब्याच्या झाडाला कित्येक घागरी पाणी घातले तरी क्षणार्धात मुरून जात होते. तसे कां होते हे रात्री गुप्तपणे येऊन पाहून घेण्याचे त्याने मनाशी ठरविले.

त्या दिवशी रात्री जेव्हां दोघे परस्परांना भेटले तेव्हां कोणी आपल्या कामाच्या चांगल्यावाईटाबाबत काही बोलला नाही. दोघे झोपण्याचे सोंग करून पडून राहले. गंग्या झोपला असावा असे समजून शिव्या हळूच उठला आणि कुदळ फावडे घेऊन मळ्यात गेला. तो आंब्याच्या बुंधाजवळ आत असे मोठे भगदाड कसले आहे, म्हणुन खणून पाहू लागला. खणता खणतां एका जागी हंड्याला कुदळ लागून आवाज होतो तसा आवाज झाला. शिव्या चकित होऊन कोणी नाहीना जवळपास, हे पाहू लागला. गंग्या त्याच्या पाठीमागे काळोखांत उभा होता. त्याने त्याला विचारले–"काय रे खणतो आहेस?"

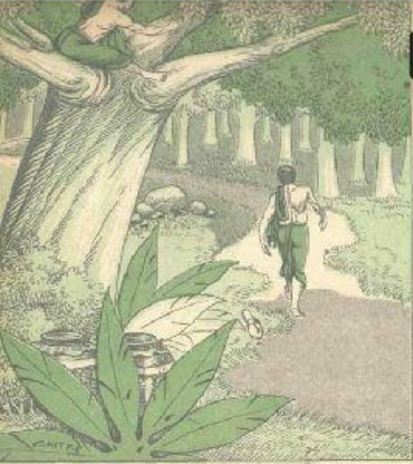
शिव्या म्हणाला–"अरे काही नाही, झाडाला चांगले आळे करीत होतो." असे सांगून तो परत निघाला. गंग्या मनातल्या मनात त्याची लबाडी समजून हंसला.

दोघे परत येऊन झोपले. गंग्याला झोप लागल्यावर पुन्हां बागेत जाऊन खणून काय आहे ते पाहण्याचा शिव्याचा विचार होता. पण त्याचा डोळा केव्हां लागला, हे त्याचे त्याला कळले नाही.

शिव्या घोरू लागताच गंग्या उठला आणि शिव्याला चाहूल लागू दिल्याशिवाय कुदळ

फावडे घेऊन मळचात गेला. थोडेसे खणल्या-वर त्याला आत मोहोरा भरलेला एक हंडा सापडला. तो कोठेतरी लपवून ठेवायचे त्याने योजले. त्याला जवळच एक तळे असल्याचे आठवले व त्याने तो हंडा तळ्यात उथळ पाण्यात पुष्कळ चिखल होता त्या जागी पुरून ठेवून दिला आणि परत आपल्या जागी जाऊन झोंपला.

गंग्या झोपल्यावर पहाटेच्या सुमारास शिव्याची झोप मोडली. त्याला गंग्याच्या पायाला खूप चिखल लागलेला दिसला. तो कुदळ फावडे घेऊन त्या आंब्यांच्या झाडा-जवळ जाऊन पाहू लागला. पण तेथे हंडा नव्हता. गंग्याच्या पायाला चिखल लागला निघाला. तळ्याच्या काठीच त्याला माण-साची पावले दिसली. अंदाज लावीत तो तळ्यात गेला आणि त्याला हंडा सापडला. त्याने वेळ न घालवितां हंडा उचलून घेतला आणि झपाझप पावले टाकीत आपल्या गावची वाट धरली.

शिव्या निघून गेल्यावर गंग्याची झोप मोडली आणि गंग्या तेथे नाही हे पाहून तो धावत तळ्यावर गेला. पण तेथे हंडा नव्हता. शिव्याच्या पाठोपाठ गावाकडे निघाला.

थोडे अंतर चालून गेल्यावर गंग्याला शिव्या हंडा उचलून घेऊन जात असलेला दिसला. तो मधल्या वाटेने धावत शिव्याच्या पुढे गेला आणि एका जागी रस्त्यावर त्याने आपली एक वहाण टाकून दिली आणि दुसरी वहाण दोन एक फर्लांगावर त्याच वाटेने जाऊन टाकून ठेवली. नंतर तो मधल्याच एका झाडावर बसून काय काय होते ते पहात बसला.

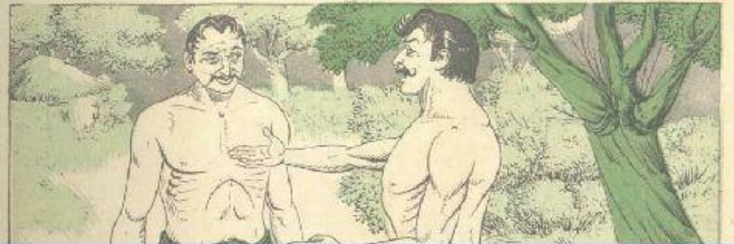
गंग्या हळूहळू चालत येत होता त्याला एक वहाण रस्त्यात दिसली. असेल कोणाची तरी असा विचार करून तो पुढे गेला. पुढे गेल्यावर त्याला दुसरी वहाण दिसली. तेव्हां आपण ती वहाण उचलून आणली असती तर फुकटात एक वहाणेचा जोड मिळाला असता असे त्याला वाटले. त्याने [illegible] झाडाखाली हंडा ठेवला आणि ती वहाण आणण्यासाठी घाईघाईने निघून गेला. इकडे शिव्याने झाडावरून उतरून हंडा लांबविला.

गंग्या वहाण घेऊन परत येऊन पाहतो तर तेथे हंडा नव्हता. शिव्याचे ते काम असले पाहिजे, असे मनाशी ठरवून तो धांवतच सरळ शिव्याच्या घरी गेला. आंतून रडण्याचा आवाज ऐकून त्याने घरच्या लोकांना कारण विचारले तेव्हां शिव्याच्या बायकोने व मुलाने शिव्या मेल्याचे सांगितले. शिव्याला एका पांढऱ्या चादरीत प्रेतासारखे बांधून ठेवण्यात आले होते. गंग्या शिव्याच्या बायकोजवळ सांत्वनेचे दोन शब्द बोलून मित्रविरहाचे दु:ख व्यक्त करीत रडू लागला. म्हणाला–"मैत्री असावी तर अशी. आतां मित्राच्या मनातली शेवटची इच्छा पुरी करण्याची जबाबदारी माझ्यावर आली आहे. त्याने मला सांगून ठेवले होते, मित्रा! मी सर्व आयुष्यभर इतकी पापे केली आहेत की काटयांची चिता रचून मला अग्नि दिला तरच माझा उद्धार होईल. ती शेवटची इच्छा पुरी केलीच पाहिजे."

असे सांगून त्याने कांटेरी झाडे तोडून त्यांची चिता तयार करविली आणि आपल्या मित्राचे प्रेत खांद्यावर घेऊन स्मशानाकडे निघाला. सर्वांनी त्याला अडविण्याचा किती प्रयत्न करून पाहिला. पण त्याने तिकडे दुर्लक्ष केले.

आतां आपल्याला हा दुष्ट खरोखरच कांटयांच्या चितेवर निजवून आपल्या देहाला अग्नी देणार असे वाटून गंग्या शिव्याच्या खांद्यावरून खाली सरकून खाली पडला व म्हणाला–"अरे शिव्या! आपले भांडण कशासाठी रे! या हंड्यातल्या मोहरांसाठीच ना? आपण या वांटून घेऊ आणि सुखाने पुढील आयुष्य काढू. आपण चोरी करायची सोडली पण चोरीची वृत्ती सोडली नव्हती. ती यापुढे सोडू या."

दोघांनी आपसांत अशाप्रकारे समेट करून घेतला. मोहोरांचा हंडा मिळाला होता, म्हणून त्यांचे पुढील आयुष्य सुखाचे झाले.

आळशी तरुण

एका गावी एक श्रीमंत मनुष्य रहात असे. तो गरीबांना मदत करीत असे. त्याने कित्येकांच्या पोटा पाण्याची व्यवस्था करून दिली होती.

एक दिवशी एक तरुण मनुष्य त्याच्याकडे आला व म्हणाला–"दादा! मी एक गरीब मनुष्य आहे. मला आई व बहीण आहेत. दोघांचा भार माझ्यावर आहे. आपण काही काम दिल्यास आपले माझ्यावर फार उपकार होतील."

तो श्रीमंत सहानुभूति दाखवीत म्हणाला–"हे पहा, माझ्याकडे काही काम नाही. परंतु तू शोध कोठे तरी काम. तुला काम मिळेपर्यंत थोडी मदत म्हणून मी दोन रुपये देतो. ते ठेवून घे." तो मनुष्य पैसे घेऊन निघून गेला.

त्या दिवसापासून तो मनुष्य त्या श्रीमंताकडे रोज येऊ लागला आणि तो श्रीमंत मनुष्य त्याला दोन रुपये देऊ लागला. पुढे तो मनुष्य लागोपाठ दहा दिवस आला नाही.

परंतु अकराव्या दिवशी आला आणि त्याने काही काम न मिळाल्या बद्दलची आपली रडकथा सांगितली. तेव्हां श्रीमंताने त्याला दोन रुपये दिले आणि म्हणाला–"काम शोधत रहा, मिळेल!"

पण तो मनुष्य जागचा न हाललेला पाहून त्या श्रीमंत माणसाने त्याला विचारले–आतां काय?"

"गेल्या दहा दिवसाचे दोन रुपयेप्रमाणे देता का?" त्या तरुण मुलाने विचारले.

"तू इतके दिवस कां नाही आलास?" श्रीमंताने विचारले.

"दररोज एक मैल चालून येणे सोपे आहे का हो?" त्या तरुणाने विचारले.

"पैशासाठी एक मैल चालणे तुझ्या जिवावर येते आहे तर तू काम काय करणार रे? आळशी! चालता हो!" त्या श्रीमंत माणसाने त्याला हाकलून लावले.

किल्ल्यातला कैदी

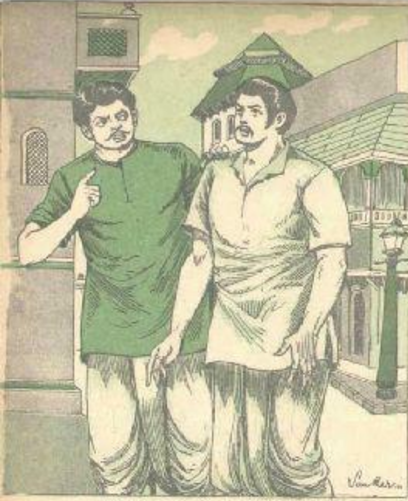
श्रीकांत व शंकर नावाचे दोघे मित्र एकाच गलबतावर काम करीत असत. श्रीकांत हुशार, मेहनती आणि इमानदार होता. कप्तानाचा त्याच्यावर फार विश्वास होता. परंतु श्रीकांतच्या या लोकप्रियते-मुळेच शंकरच्या मनाचा जळफळाट होई.

एकदां त्यांचे जहाज दूरच्या प्रवासावर जात असतां एका जागी कप्तान एकाएकी आजारी पडला आणि त्या आजारातच त्याला मरण आले. श्रीकांतने स्वतःवर सर्व जबाबदारी घेऊन गलबत सुरक्षितपणे बंदरात आणले. त्यामुळे खूष होऊन गलबताच्या मालकाने श्रीकांतलाच कप्तान म्हणून नेमले. गलबतावरच्या सर्व लोकांना व फार आनंद झाला. परंतु श्रीकांतला कोणत्याही परिस्थितीत कप्तान होऊ द्यायचे नाही असे शंकरने आपल्या मनाशी पक्के ठरवून टाकले.

श्रीकांत मोठ्या आनंदाने घरी आला. ती बातमी ऐकून बाप म्हणाला–"बाळ! आज वृद्धापकाळी मला मनाची इच्छा पूरी झाल्याचा आनंद होत आहे. आता तूच सुशीलाच्या घरी जाऊन तिच्या वडिलांना सांग, मला चालवत नाही. त्यांनी येऊन भेटून जावे. तुमचे दोघांचे लग्न झाले की तु प्रवासाला जाशील तेव्हां निदान सुनबाई तरी या म्हाताऱ्याची विचारपूस करायला घरी राहील."

सुशीला एक रूपवती मुलगी होती. श्रीकांत तिच्या घरी पोंचला त्यापूर्वीच आणखी एक तरुण युवक तिला मागणी घालायला आला होता. त्याचे नाव रमाकांत असे होते परंतु सुशीलाच्या बापाने त्याला श्रीकांतशी सुशीलाचा विवाह होण्याचे ठरले असल्याचे सांगितले. रमाकांत निराश होऊन घरी परत जात

श्री. म. पं. जाधव

असतां वाटेत त्याला शंकर भेटला. शंकरने रमाकांतला विचारून सुशीलाशी श्रीकांतचा विवाह ठरल्याचे व त्याबद्दल रमाकांतला राग झाल्याचे काढून घेतले व म्हणाला–"मित्रा! तू श्रीकांतचा काटां दूर करून आपला मार्ग मोकळा करून घे." शंकरने रमाकांतला आपल्या कटात सामील करण्याच्या हेतूने सुचविले.

"अरे पण श्रीकांतच्या जिवाला काही कारणाने अपाय झाला तर, जीव देईन असे सुशीलाने मला स्पष्ट सांगितले आहे." रमाकांत म्हणाला.

"तर मग मी तुला एक उपाय सुचवितो तसे कर. तो जिवंत राहील व तुझ्या आड येऊ शकणार नाही असा तो उपाय आहे." श्रीकांत म्हणाला.

रमाकांतला ते ऐकून परमानंद झाला. शंकरने त्याला गलबतातून प्रवास करीत असताना घडलेली गोष्ट सांगितली. म्हणाला–"आम्ही गलबतात बसून स्वदेशी परत यायला निघालो तेव्हां श्रीकांत कप्तानाच्या सांगण्यावरून एकाबेटावर गेला होता. सरकारने त्या बेटावर आपल्या देशातल्या बंडखोर लोकांना ठेवले आहे. त्या बेटावरून एका बंडखोराने लिहिलेले पत्र कोणाला तरी देण्यासाठी श्रीकांत घेऊन आला आहे. मी सरकारला या गोष्टीची सूचना द्यावी म्हणतो. म्हणजे सरकार त्याला जन्म ठेप. शिक्षा करील."

तिकडे श्रीकांतच्या लग्नचा मुहूर्त ठरला होता. मुहूर्त दुसऱ्याच दिवसाचा होता. श्रीकांत लग्नाच्या तयारीला लागला असतां शिपायांनी त्याला अटक केली. श्रीकांतने मॅजिस्ट्रेटजवळ त्याचा काय अपराध आहे हे सूचित करण्यास विनंती केली.

मॅजिस्ट्रेट म्हणाला–"तुझ्यावर बंडखोरांस सामील झाल्याचा आरोप आहे. म्हणजे तूदेखील राजद्रोही आहेस."

श्रीकांत म्हणाला–"मी त्या बेटावर गेलो होतो ही गोष्ट खरी आहे. पण आपल्या गलबताच्या कप्तानाची मरणापूर्वीची इच्छा पुरी करण्यासाठी गेलो होतो. तेथे पोचल्यावर एक पत्र स्वदेशी पोचवायला म्हणून मला देण्यात आले होते. ते मी घेऊन आलो."

"ते पत्र तुझ्याजवळ असेल तर मला दाखव." मॅजिस्ट्रेट म्हणाला.

श्रीकांतने ते पत्र त्याला दाखविले. ते त्यावेळी त्याच्या खिशातच होते.

मॅजिस्ट्रेट त्या पत्रावरचा पत्ता वाचून दचकला. कारण त्या पत्रावर त्याच्या वडिलांचाच पत्ता होता. सरकारला ती गोष्ट कळली तर त्याची नोकरी जाईल हे मॅजिस्ट्रेटला माहीत होते.

"तू हे पत्र वाचलेस का?" मॅजिस्ट्रेटने श्रीकांतला विचारले.

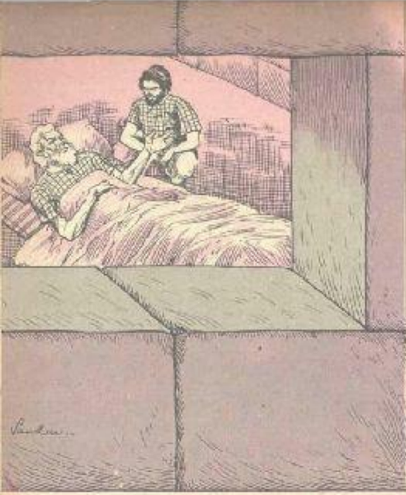
"नाही, दुसऱ्याची पत्र वाचणे चुकीचे आहे असे मी मानतो." श्रीकांत म्हणाला.

"शाबास! तर मग तू थोडा वेळ शिपायांबरोबर कैदेतल्या खोलीतच रहा. मी हे पत्र जाळून टाकतो आणि तुला सोडून देण्यास शिफारस करतो." मॅजिस्ट्रेने चतुराईने ते उत्तर देऊन श्रीकांतला घेऊन जायला शिपायांना सांगितले.

श्रीकांतला शिपायांनी एका किल्ल्यातल्या अंधार कोठडीत बंद करून ठेवले.

कित्येक दिवस तेथे राहल्यावर श्रीकांत हताश झाला. त्याने आमरण उपवास करण्याचे मनाशी ठरविले. हळू हळू तो इतका अशक्त झाला की त्याला डोळे बंद करून पडून राहण्याशिवाय इतर काही करायला त्याच्या अंगात शक्तीच उरली नाही. तो असाच पडून असतां एकदां त्याला भितीच्या पलीकडून 'टक टक'चा आवाज ऐकू आला. कोणीतरी भितीला भोक पाडीत होता. असे पडून मरण येण्यापेक्षां एका गरीब कैद्याला मदत करता आली तर काय वाईट, असा विचार करून श्रीकांत उठला आणि त्याच्यासाठी म्हणून ठेवलेले अन्न खाऊ लागला. हळू हळू त्याच्या अंगात तकवा आला. पाणी प्यायला म्हणून त्याला जे डबडे देण्यात

आले `होते ते फोडून त्याने त्याच्या अणकुचीदार टोकाने भिंतीला ज्या जागी 'टकटक' आवाज येत होता तेथे भोक पाडायला सुरवात केली आणि दोन्हीकडच्या प्रयत्नाला यश येऊन एक दगड काढता आला. पलीकडच्या खोलीत एक म्हातारा रहात होता. त्याच्याशी त्याला छान बोलता येऊ लागले. दोघे परस्परांच्या खोलीत जाऊ येऊं पण लागले. पलीकडच्या खोलीत कोणी म्हातारा पुरोहित होता. त्याला जन्मठेपीची शिक्षा झाली होती. दोघांची मैत्री वाढत गेली. श्रीकांतने आपली गोष्ट त्याला सांगून विचारले–"आतां तुम्हीच सांगा, माझा काय अपराध आणि ही शिक्षा मला कां?"

म्हातारा म्हणाला–"तुला कप्तान नेमण्याचे तुझ्या मालकाने ठरविले होते ना? ते तुझ्या कोणातरी साथीदाराला आवडले नसणार. तुझे लग्न एका सुंदर मुलीशी ठरले होते. तिला मागणी घालणारा दुसरा कोणी असेल, त्याने तुझा कांटा दूर करण्यासाठी हा मार्ग काढला असेल."

श्रीकांतच्या डोक्यात तेव्हां प्रकाश पडला, हे सर्व काम शंकर आणि रमाकांतचे असले पाहिजे. त्याने म्हाताऱ्याला हे देखील विचारले–"त्या मॅजिस्ट्रेटच्या मनांत माझ्याविरुद्ध अढी पडण्याचे कारण काय?"

"अरे तू पत्र घेऊन आला होतास ना? ज्याच्या नावाचे ते पत्र होते त्याला वांचविण्यासाठी त्या मॅजिस्ट्रेटने तुला कैदेत टाकले. त्याने ते पत्र जाळून कां टाकावे?" म्हाताऱ्याने प्रश्नार्थी उत्तर दिले.

ते सर्व ऐकून श्रीकांत दांत ओठ चावीत म्हणाला–"अस्सं! तरमग या मंडळींनी माझ्या विरुद्ध असा कट केला काय?"

म्हाताऱ्याला अनेक गुप्तविद्या व निरनिराळी औषधे पण माहीत होती. त्याने श्रीकांतला ते सर्व शिकवून दिले.

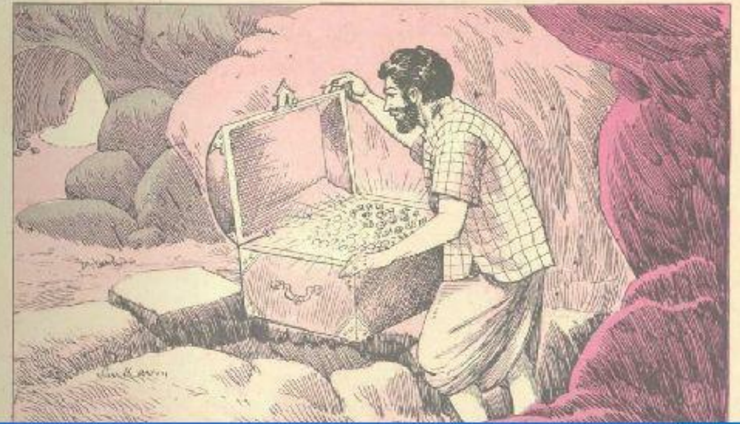
एक दिवशी म्हातारा एकाएकी आजारी पडला. श्रीकांतला जवळ बोलावून म्हणाला–"बाळ! या जगात आतां माझा कोणी उरला नाही. म्हणून माझ्याजवळ

[illegible] द्यायचे ठरविले आहे. माझे सर्व धन समुद्रकाठी एका गुहेत मी लपवून ठेवले आहे येथून तुला सुटका मिळाल्यावर तू ते घे तूच त्याचा मालक!"

त्याच दिवशी म्हाताऱ्या कैद्याला मरण आले. दुसऱ्या दिवशी कैद्यांनी त्याचे प्रेत एका रिकाम्या पोत्यात घालून ठेवून दिले आणि ते उचलून नेण्यासाठी मजुरांना बोलावून आणण्यासाठी निघून गेले.

श्रीकांतने ते निघून गेल्याचा आवाज ऐकला. आपल्या उपकारकर्त्या म्हाताऱ्याचे शेवटचे दर्शन घेण्याच्या हेतूने तो त्या म्हाताऱ्याच्या खोलीत गेला. तेथे गेल्यावर याला स्वतःच्या सुटकेची गोष्ट सुचली. त्याने त्या म्हाताऱ्याचे प्रेत बाहेर काढले आणि प्रेत आपल्या खोलीत आणून आपल्या अंथरुणावर ठेवून झोपल्यासारखी चादर त्याच्यावर पसरून ठेवली. नंतर पोत्यात शिरून मढ्यासारखा पडून राहिला. त्याने त्या म्हाताऱ्याचा चाकू आपल्या खिशात ठेवून घतला.

काळोख पडल्यावर मजुरांनी येऊन ते पोते समुद्रात नेऊन टाकले. समुद्रात पोते पडल्याबरोबर श्रीकांतने चाकूने पोते फाडून पोहोत बाहेर निघून आला. किनाऱ्यावर तो खडकाआड लपून बसला. म्हाताऱ्याने सांगितलेल्या खाणाखुणाच्या आधारे त्याने समुद्रकाठची ती गुहा शोधून काढली आणि त्या गुहेत त्याला म्हाताऱ्याची सर्व संपत्ती

एका पेटीत सांपडली. अशातऱ्हेने श्रीकांत एकाएकी श्रीमंत झाला. त्याने थोडे हिरे व सोने काढून घेतले.

हळू हळू गुहेतले धन आणून श्रीकांतने एक मोठे घर बांधले आणि थाटाने राहू लागला. परंतु त्याच्या मनाला शांति नव्हती. त्याला आपल्या तिघां शत्रूवर सूड उगवायचा होता. सूड उगविल्याशिवाय त्याला शांति कशी मिळणार? त्याने तिघांच्या विषयी सर्व चवकशी केली.

एकदा श्रीकांतने एका मुलाला वांचविले. तो मुलगा रमाकांत व सुशीलाचा होता. एकदा तो मुलगा श्रीकांतला आपल्या आई-वडिलांची ओळख करून द्यायला घेऊन गेला. सुशीलाने श्रीकांतला ओळखले. परंतु रमाकांतने त्याला ओळखले नाही.

श्रीमंतीमुळे गावात श्रीकांतचा लोक फार आदर करीत. मॅजिस्ट्रेटची दुसरी बायको स्वभावाने फार लोभी होती. ती स्त्री पैशासाठी काय वाटेल ते करील हे श्रीकांतने ओळखले. तिच्या मदतीने त्याने मॅजिस्ट्रेटवर सूड उगवायचे ठरविले. त्याने मॅजिट्रेटच्या बायकोचा विश्वास संपादन करून तिला समजावून सांगितले की त्या मूर्खाचा काटा सहजी दूर करता येईल. एक विष आहे ते दिले तर विष खाणारा मनुष्य तत्काळ न मरता. हळू हळू आजारी पडून मरतो. कोणी विष दिल्याचे कळत नाही. ते ऐकून त्या बाईला कसला तरी मोठा आनंद झाल्यासारखे तिच्या चेहऱ्या-वरून दिसले. आपला नेम बरोबर बसला हे श्रीकांतला कळले. त्या बाईने श्रीकांतकडून ते औषध मागून घेतले.

शंकरचा परदेशाशी मोठा व्यापार होता. त्याचा माल गलबतातून परदेशात जात असे. व्यापारी उधारीने त्याला वाटेल तेवढा माल देत. ज्या गलबतांतून शंकर आपला माल परदेशात पाठवी. ती गलबते श्रीकांतने त्यांच्या मालकांकडून त्यांनी सांगितलेल्या किमतीवर विकत घेतली. शंकरने ज्या बंदरात पोचविण्यासाठी माल [illegible] बंदरात गलबते न नेता दुसरीकडे पोचती करून गलबते बुडाल्याचे जाहीर केले. कर्जदारांनी शंकरकडून आपले पैसे वसूल केले. त्याचे दिवाळे निघाले.

रमाकांत सैन्यात असतां त्याने आपल्या वरिष्ठ अधिकाऱ्याची सर्व संपत्ति लुबाडली होती. त्याने पैशाच्या मोहाला बळी पडून त्या अधिकाऱ्याचा गुप्तपणे खून केला होता. श्रीकांतने रमाकांतची ही जीवनकथा वर्तमान पत्रात छापली. चवकशी झाली व सर्व आरोप खरा ठरल्यामुळे त्याचा समाजातला गौरव कायमचा गेला. त्याला तोंड दाखविणे सुद्धा अशक्य झाले. सुशीला व रमाकांत दोघांना आपले घर सोडून जावे लागले. तो अपमान असह्य झाल्याने रमा-कांतने आत्महत्या करून घेतली.

आता मॅजिस्ट्रेटचा सूड घ्यायचे काम उरले होते. मॅजिस्ट्रेटच्या बायकोने आपल्या नवऱ्याला नकळत दिलेल्या विषचा परिणाम होऊ लागला.

मॅजिस्ट्रेटच्या पहिल्या बायकोला एक मुलगी होती. मॅजिस्ट्रेटच्या दुसऱ्या बायकोने तिच्यावर त्या विषाचा प्रयोग केला.

श्रीकांतने त्या मुलीला सांगितले की तिने मेल्याचे सोंग करून पडून रहावे. मॅजिस्ट्रेटला त्याची मुलगी खरीच मेल्या-सारखे वाटले. त्याने आपल्या मुलीला एका शवपेटीत घालून नेले आणि तिला पुरून टाकले. त्यानंतर श्रीकांतने तिला तिच्या थडग्यातून काढून तिच्यावर प्रेम करणाऱ्या एका तरुण मुळाशी तिचे लग्न करून दिले.

त्यानंतर मॅजिस्ट्रेट एके दिवशी त्याच्या बापाच्या खोलीत श्रीकांतला भेटला. त्याला आश्चर्याचा धक्काच बसला. श्रीकांतने स्वतःची खरी ओळख दिली. ते ऐकून मॅजिस्ट्रेटला मानसिक धक्का बसला व त्याचे डोके फिरले.आणि तो तेथून निघून गेला. मॅजिस्ट्रेटच्या वडिलांना श्रीकांतने स्वतःच्या वडिलांसारखा मान देऊन पुढील आयुष्य आनंदाने घालविले

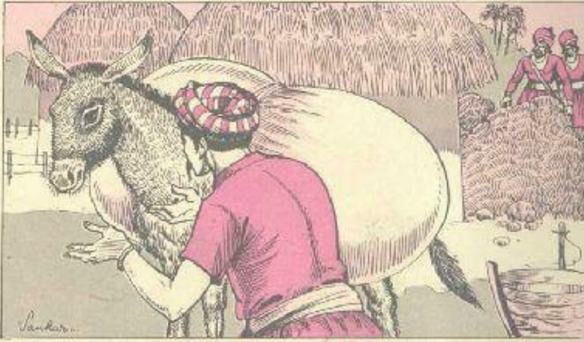
राजाचा धोबी

एका राजाने आपल्यासाठी एका नव्या धोब्याची नेमणूक केली होती. एक दिवशी त्याने आपल्या खास नोकराला बोलावून, धोब्याच्या घरी कपडे घेऊन यायला सांगायला पाठविले. राजाचा नोकर धोब्याच्या घरी पोचला तेव्हां धोबी कपड्यांचे एकेक गाठोडे गाढवाच्या पाठीवर ठेवीत म्हणत होता–"आज हुजूर सरकारावर ज्यास्त ओझे टाकीत आहे, म्हणून स्वारींनी माफ करावे. माझ्यावर रागावू नये. मी आपला स्वामिभक्त नोकर आहे."

नोकर ते ऐकून चकित झाला. त्याने राजाकडे जाऊन जे काही पाहिले वा ऐकले होते ते सांगितले. म्हणाला–"महाराज, आपल्या धोब्याला वेड लागल्यासारखे दिसते आहे."

राजाने धोब्याला बोलावून घेतले. त्याच्याशी बोलला तर तो सरळ बोलला. त्याच्यात कोणत्याही प्रकारचे वेडेपणाचे चिन्ह दिसले नाही. तरी त्याने धोब्याला विचारले–"काय रे, तू आपल्या गाढवाजवळ एवढे नम्रपणे काय बोलत असतोस? मी कोणाकडून तरी ऐकले म्हणून विचारतो आहे."

"महाराज! आम्ही खालच्या जातीची माणसं, आपल्यासारख्या थोरा मोठ्यांशी कसे बोलावं हे शिकायला फार परिश्रम करावे लागतात. आम्ही आपसात 'अरे तुरेच' करून बोलतो. नम्र होऊन बोलायची संवय करायला मला या गाढवाशिवाय दुसरं कोण आहे? आपणच सांगावे महाराज!" धोबी म्हणाला.

अलीबाबा आणि चाळीस चोर

[४]

मर्जीनाने त्या बुदल्यातले सर्व तेल काढून घेतले आणि एका मोठ्या कढईत खूप खवळून येईपर्यंत तापविले. नंतर ते तापविलेले तेल एका बालडीत भरून घेऊन ते बुदले ठेवले होते तिकडे गेली आणि प्रत्येक बुदल्यावरचा खजुरीच्या चटईचा दादरा सोडून त्यात ते तेल ओतीत गेली. बुदल्यात बसलेल्या चोरांना ओरडायला सुद्धा वेळ मिळाला नाही ते आंतल्या आत ठार झाले. अशा तऱ्हेने मर्जीनाने सर्व चोरांना एकेक करून ठार केले आणि सर्व बुदल्यांवर पुन्हां दादरा जसाचा तसा बांधून ठेवून दिला. चूल विझवून आपल्या खोलीत आली आणि पुढे काय काय होते हे पाहण्यासाठी वाट पहात बसली.

मध्य रात्रीच्या सुमारास चोरांचा सरदार उठला आणि खिडकीतून त्याने बाहेर पाहिले. कोठें दिवा जवळ नव्हता किंवा उजेड नव्हता. चहूंकडे दाट काळोख पडला होता. माणसांची चाहूलपण पूर्णपणे बंद झाली होती. सर्व जग झोपले आहे. हीच वेळ आपल्याला आपला पुढला कार्यक्रम पार पाडायला सोयीची आहे. असा विचार करून, बरोबर आणलेल्या खड्यातून एकेक काढून तो बुदल्यांवर फेंकू लागला. बुदल्यावर खडे पडल्याचा आवाज झाला, पण कोणी आतून उठल्याचा आवाज झाला नाही. तो मनातल्या मनात म्हणू लागला–"हे सर्व झोपले की काय?" असा विचार करून तो पिछाडीच्या उघड्या आवारात गेला. तेथे त्याला तेलात मासा भाजल्याचा जसा घाण वास येतो तसा वास आला. तो घाबरला. त्याने एका बुदल्यावरचा दादरा सोडून आत पाहिले तर ऊन ऊन वाफ व उबट्ट वास बाहेर आला.

त्याने थोडे गवत घेऊन त्याची चूड तयार करून सर्व बुदल्यांजवळ जाऊन पाहिले, त्याचे सर्व अनुयायी मरून गेल्याचे त्याला आढळले.

त्याचे केवढे मोठे नुकसान झाले आहे, तेव्हां सरदाराच्या लक्षात आले. तो आवाराच्या भिंतीवरून पलीकडे उडी मारून पळून गेला आणि सरळ जंगलातल्या आपल्या गुहेत येऊन पोचला. पुढे काय करायचे हे त्याला सुचेना.

मालक व मालकाचे कुटुंब एका मोठ्या संकटातून वांचल्याचे एकट्या मर्जीनाला माहीत होते. रात्रभर तिने कोणाला जागे केले नाही आणि रोजच्या नियमाप्रमाणे

जागा झाल्यावर माडीवरून खाली उतरून आला तेव्हां मर्जीनाने त्याला पिछाडीला नेऊन बुदल्यातल्या चोरांची मढी दाखविली. म्हणाली–"धनी! पाहिलेत केवढे मोठे संकट टळले ते?"

अलीबाबा ते पाहून चकित झाला. त्याच्या घरावरचे केवढे मोठे संकट टळले, या एका विचारानेच काही वेळ त्याच्या तोंडातून शब्द फुटला नाही. मर्जीनाने रात्री काय काय घडले हे थोडक्यात सांगितले. अलीबाबाच्या डोळ्यातून आनंदाश्रु वाहू लागले. तो म्हणाला–"मर्जीना! तुझ्या या उपकाराची फेड मी कधी करू शकेन का? ज्या आईच्या पोटी तू जन्माला आलीस ती खरोखरच धन्य आहे. आजपासून तू आमच्या घरातली गुलाम दासी नसून आमच्याच मुलांपैकी एक आहेस! तूच यापुढे मालकीण पण झाली आहेस!"

त्याने अब्दुल्लाच्या मदतीने आपल्या परसात एक मोठा खड्डा खणला आणि त्यात सर्व चोरांची प्रेते पुरली. त्यानंतर अलीबाबा निश्चितपणे पहिल्यासारखा राहू लागला. अलीबाबाच्या कुटुंबातील सर्व मर्जीनाला एका देवीसारखे मानू लागले.

कासिम वारल्यावर त्याच्या दुकानाचा कामधंदा अलीबाबाचा मोठा मुलगा पाहू

अलीबाबाला त्याच्या दुकानाशेजारी हुसेन नावाच्या एका माणसाने दुकान उघडले असल्याचे सांगितले आणि म्हणाला–"गेले चार पाच दिवस त्याच्या घरून दुपारी खाण्याचा डबा येतो तोच आम्ही दोघे खातो. एक दिवशी त्याला जेवायला आपल्या घरी बोलावू का?"

अलीबाबा म्हणाला–"अरे बोलाव! त्यात विचारायचे काय? इतके दिवस कां नाही बोललास? उद्या जुम्मा (शुक्रवार) आहे ना, उद्यांच बोलाव जेवायला, उद्या रात्री बरं का? तो संकोच करू लागला तर आग्रह करून बोलाव. मी सुद्धा आग्रह करून बोलावले आहे म्हणून सांग." आपल्या घरी एक पाहुणा जेवायला येणार या गोष्टीचा अलीबाबाला फार फार आनंद होता.

अलीबाबाच्या मुलाने आपल्या त्या मित्राला आपल्यावतीने व अलीबाबाच्या वतीने शुक्रवारी रात्री जेवायला बोलाविले आणि त्याला बोलावून घेऊन पण आला. अलीबाबाने पुढे होऊन त्याचे प्रेमाने स्वागत केले आणि म्हणाला–"आज आपण आमच्या घरी आलात, आमचे घर पवित्र झाले."

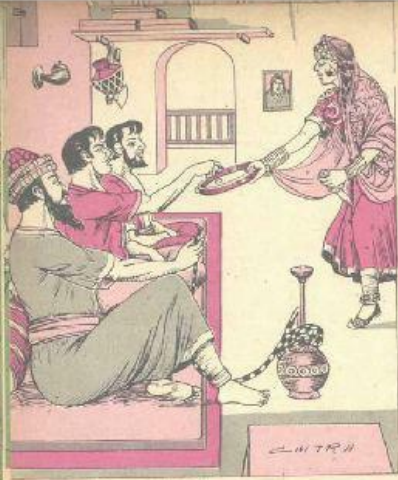
हुसेनला लांब दाढी होती. तो वांकून सलाम करून म्हणाला–"माफ करा. एक

विनंती आहे. मी एक व्रत ठेवले आहे. मी मीठ खात नाही. तेव्हां जे पदार्थ कराल त्यात मीठ न घालायला सांगून ठेवा, घरात!"

"त्यात काय मोठेसे? आपल्या करिता मीठ घालण्यापूर्वी वरण भाजी व रस्सा बाजूला काढून ठेवायला सांगून ठेवतो, मर्जीनाला." अलीबाबा म्हणाला आणि त्याने घरात जाऊन मर्जीनाला तसे समजावून सांगितले. तिला आश्चर्य पण वाटले. तिने मालकाच्या आज्ञेप्रमाणे मिठाशिवायचे पदार्थ बाजूला काढून ठेवले.

रात्री अलीबाबा व त्याचा मुलगा दोघे आपल्या पाहुण्याला आदरपूर्वक बोलावून घेऊन जेवायला बसले. मर्जीना व अब्दुल्ला

दोघांनी जेवायला वाढले. मर्जीना आपल्या पाहुण्याकडे लक्षपूर्वक पहात होती. तिला त्याचा चेहरा ओळखीचा, कोठेतरी पाहिल्यासारखा वाटला.

जेवणखाण आटोपल्यावर तिघे गप्पा मारीत बसले असतां मर्जीना नर्तकीचा वेष धारण करून बाहेर बैठकीत आली.

मर्जीनाचा तो वेष आणि ते रूप पाहून अलीबाबा थक्कच झाला. तिच्या कपाळावर सोन्याची झालर चमकत होती. गळ्यात रत्नहार होता. कंबरेत कंबर पट्टा व पायात पैंजण होते. कंबर पट्ट्यात खंजीर खोचून ठेवलेला होता. तिच्या पाठीमागे अब्दुल्ला डफ घेऊन उभा होता. तिने आपल्या

लागली.

मर्जीना बराच वेळ नाचत राहली. दम घ्यायला सुद्धा थांबली नाही. तिने यहूदी, ग्रीक व इराणी पद्धतीचे नृत्य प्रकार दाखविले. तिचे ते नृत्य पाहण्यात सर्व मग्न होऊन गेले होते.

मर्जीनाने शेवटचे नृत्य असे सांगून नृत्य सुरू केले. तिने हातात खंजीर घेतला. मध्येच तो खंजीर, आपल्या छातीजवळ नेई ती मध्येच अब्दुल्लाकडे वळवी, मधून मधून आपल्या दोघां मालकांच्या व पाहुण्याच्या रोखाने नेई, जणुंकाही आपल्या शत्रूवरच ती खंजिराचा प्रहार करीत असल्याचे दाखवी. नंतर याचना करण्यासारखा अभिनय करीत तिने अलीबाबासमोर डफ ठेवला. अलीबाबाला तिचा हा अभिनय आवडला नाही. तरी तिने डफ पुढे केला होता म्हणून त्याने त्यात एक मोहोर टाकली. अलीबाबाच्या मुलाने पण एक दीनार टाकला. त्याचा मित्र हुसेन खिशातून दीनार काढू लागलेला पाहताच मर्जिनाने नागिणीसारखी एकदम उडी मारून त्याच्या छातीत खंजीर भोसकला. हुसेन जागच्या जागी ठार झाला.

अलीबाबाला वाटले की मर्जीनाने एका श्रीमंत व्यापाऱ्याचा खून करून अनर्थ केला आहे. त्याच्या मुलाला

म्हणाली–"मी या घरचे अन्न खाल्ले आहे. आपल्या मालकाला त्याच्या शत्रूपासून वाचविण्यांसाठी मला हे दुष्कृत्य करावे लागले. असे सांगून तिने त्या व्यापाऱ्याची नकली दाढी ओढून काढून फेकून दिली आणि म्हणाली–"हा पहा, कोण आहे तो. हा तेलाचा व्यापारी, तुमचा शत्रु आहे."

अलीबाबाने पण त्या तेलच्या व्यापाऱ्याला ओळखले. मर्जीनाने त्याला व त्याच्या कुटुंबाला दोन वेळां वांचविले होते. म्हणून तो म्हणाला–"मर्जीना! तुझे उपकार मी कसे फेडू हेच मला कळत नाही. तू माझ्या मुलाशी लग्न करून घेऊन माझी सून झालीस तर आम्हांला फार आनंद होईल.

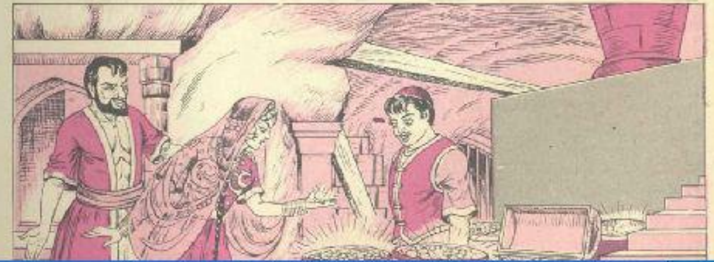
मर्जीनाने मान्य केल्यावर अलीबाबाने तिचा हात आपल्या मुलाच्या हातात देऊन दोघांना आशीर्वाद दिला.

अलीबाबाने रात्री चोरांच्या सरदाराचे प्रेत, त्याच्या साथीदारांना जेथे पुरले होते, त्याच खड्डयात पुरले.

मर्जीनाचे लग्न झाले त्यानंतर सुमारे एक वर्षभर अलीबाबा चोरांच्या गुहेच्या बाजूला गेला नाही. कारण आणखी दोघे चोर कोठे आहेत हे त्यांना माहीत नव्हते. ते जिवंत असतील तर जिवाला धोका आहे असे मर्जीनाने त्याला सांगून ठेवले होते.

परंतु एका वर्षानंतर अलीबाबा मर्जीनाला व आपल्या मुलाला बरोबर घेऊन त्या गुहेजवळ गेला. गवत खूप वाढले होते. घोडयांच्या टापांच्या किंवा माणसाच्या येण्या जाण्याच्या खुणा कोठे दिसल्या नाहीत तेव्हां तेथे आता चोर नसले पाहिजेत या गोष्टीची खात्री झाल्यावर अलीबाबाने "तिळा तिळा, दार उघड" म्हटले. त्याबरोबर दार उघडले आणि सर्व गुहेत गेले.

अलीबाबा त्या सर्व संपत्तीचा मालक झाला. त्याने गुहेतील सर्व संपत्ति हळूहळू आपल्या घरी नेली आणि एक सामान्य लाकूडतोडया आपल्या गावातला सर्वात श्रीमंत मनुष्य म्हणून ओळखला जाऊ लागला.

नवाब व सांड

एकदा बंगालचा नवाब कृष्णचंद्र नांवाच्या राजाच्या राजधानीत गेला आणि त्याने गावात सोयीची जागा पाहून तंबू उभे करायला सांगितले. थोड्या वेळाने नबाबाचा डेरा ज्या जागी होता बाजूला एक सांड आला. नबाबाने त्याला पकडवून त्याचे मांस शिजवायला सांगितले. नोकरांनी त्याला धरून एका जागी नेऊन उभे केले. थोड्या वेळाने राजाच्या कानावर ती बातमी गेली. राजाने आपल्या वडिलांच्या श्राद्धप्रसंगी तो पोळ सोडला होता.

राजाला काळजीत पडलेला पाहून त्याच्या दरबारातला गोपाळ नावाचा विदूषक नबाबाकडे जाऊन हात जोडून म्हणाला–"हुजूर! मी आपल्या राजधानीच्या नागरिकांतर्फे आपले आभार मानण्यासाठी आलो आहे. आमची एक पीडा कायमची टळेल. अहो हा भाजी बाजारात शिरून धुमाकूळ घालतो. पण एका गोष्टीबद्दल वाईट वाटले. हा आमच्या रस्त्यातली घाण खाऊन रस्ते साफ ठेवीत असे. आता आम्हांला नाकें बंद करून चलावे लागणार! तरी आम्हांला त्याची हरकत नाही. पुढे दुसरा साफ करील."

"काय म्हणतां असा बैल आहे हा? मला नको असला बैल." असे सांगून नबाबाने बैलाला सोडून द्यायला सांगितले.

राजाने गोपाळ विदूषकाच्या चातुर्याबद्दल त्याची पाठ थोपटली.

पितृभक्ति

चीन देशात टोंग नावाचा एक गरीब तरुण युवक रहात असे. त्याची आई त्याच्या लहानपणीच वारली. त्याला एकोणिसावे वर्ष लागले तेव्हां त्या मुलाचा बाप वारला. त्याच्या बापाजवळ एक फुटकी कवडीसुद्धा नव्हती. म्हणून टोंग अगदी निराधार झाला.

टोंगला आपल्या बापाची अन्त्येष्टी करून एक समाधी बांधावी लागणार हे कळले. पण त्याच्या जवळ पैसेच नव्हते. मग हे काम कसे पुरे होणार? पैसे मिळवायला त्याला काही उपाय सुचेना. पैसे मिळवायला एक उपाय अवश्य होता, त्याने स्वत:ला विकून टाकून कोणाच्या तरी गुलाम होऊन राहणे. पण त्याच्या मित्रमंडळीनी त्याला तसे न करण्याबद्दल त्याला सल्ला दिला. परंतु पैसे मिळवायला दुसरा काही उपाय कोणी सुचविला नाही.

टोंगने एका पुठ्ठ्यावर आपली किंमत लिहून आणि स्वत:ला विकून घ्यायला तयार असल्याचे व खरेदीच्या अटी वगैरे लिहून आपल्या गळ्यात तो पुठ्ठा अडकविला आणि गुलामांच्या बाजारात जाऊन बसला. गुलामांची खरेदी करणारे पुठ्ठ्यावर लिहिलेल्या अटी वगैरे वाचून पुढे निघून गेले. काही लोक त्याला लोभी म्हणत तेथून निघून गेले.

कारण टोंगने जी रक्कम पुठ्ठ्यावर स्वत:ची किंमत म्हणून लिहून ठेवली होती ती फार जास्त होती. परंतु टोंग त्या किंमतीहून कमी किंमतीत स्वत:ला विकायला तयार नव्हता. तेवढी किंमत वडिलांचे श्राद्ध करायला व त्यांची समाधी बांधण्याकरिता आवश्यक होती. त्याला वाटले की कदाचित आपल्याला कोणी विकत घ्यायला तयार होणार नाही. परंतु सुदैवाने त्याच वेळी एक कोणी मोठा अधिकारी पुढे आला व

त्याने सर्व अटी वाचल्या. त्याने विचार करून टोंगाने जी रक्कम मागितली होती ती दिली. त्याने टोंगकडून कबूलीपत्र लिहून घेतले.

टोंगची इच्छा पुरी झाली. त्याने आपल्या वडिलांचे श्राद्ध केले आणि एका चांगल्या कारागिराला बोलावून चांगली समाधी बांधवून घेतली. नंतर तो आपल्या मालकाच्या घरी जाऊन काम करू लागला. त्याच्या मालकाने त्याला एक चांगलीशी झोपडी बांधून दिली.

टोंग आपल्या धन्याकडे तो सांगेल ते काम करी. कित्येक दिवस लोटले. टोंगला कधी सुख नाही की विश्रांती नाही. दिवसभर खपायचे आणि रात्री घरी येऊन जे [illegible] अंगात घालायला धड कपडेदेखील त्याच्याकडे नसत. तरी तो आपल्या बापाचे श्राद्ध नित्य नियमितपणे करीत राहला.

एकदा पिकाची कापणी सुरू झाली. टोंगचे काम वाढले. एक दिवशी रात्री त्याला ताप आला. त्याला स्वतःची शुद्ध नव्हती. उद्या सकाळी कामावर कसे जायचे याची काळजी पण लागली होती. अशा वेळी तो डोळे मिटून पडला असता कोणीतरी येऊन त्याच्या डोक्यावर थंड हात ठेवला. टोंगला आश्चर्य वाटले. पण त्याने उशिरां डोळे उघडून पाहिले. त्याला ताप कमी होत आल्यासारखा वाटला. अंगात शक्ती येऊ लागल्यासारखे वाटले.

[illegible] "तू कोण?" हे विचारण्याचे साहससुद्धा त्याला झाले नाही.

ती स्त्री म्हणाली—"मी तुझा आजार बरा करून तुझ्याशी लग्न करून तुझ्या बरोबर राहण्यासाठी आले आहे." टोंग उठून बसला आणि चकित होऊन उभा राहला. त्या स्त्रीशी लग्न केले तर तिला पोटभर जेवायला घालण्याची सुद्धा त्याची स्थिति नाही हे सांगण्याचे मनात असूनही त्याला साहस झाले नाही. परंतु त्याच्या मनातली गोष्ट तिला कळली. ती म्हणाली—"आपल्या दोघांचे पोट भरण्याची जबाबदारी मी घेते!"

टोंगला लाज वाटली. त्याने आपले फाटके मळके कपडे पाहिले. तिच्या अंगावर पण तसेच कपडे होते. तिच्या अंगावर एक देखील दागिना नव्हता दोघे देवासमोर जाऊन वंदन करून पितरांचे स्मरण करून पतिपत्नी झाले.

त्यांचे लग्न विचित्रच होते. ती स्त्री कोणाची मुलगी, कोठून आली हे देखील टोंगने तिला विचारले नाही. तिनेच आपले नाव 'ची' आहे असे सांगितले. त्याहून जास्त काही बोलली नाही. तिलाच तो मालकीण मानू लागला आणि तिचाच गुलाम म्हणूम तिचा फार आदर करू लागला. त्याच्या मित्रांनी ती कोण रे कोठून आली वगैरे अनेक प्रश्न करून तिची

ओळख विचारली, पण टोंग त्यांच्या एका-देखील प्रश्नाचे उत्तर देऊ शकला नाही. ती आली त्या दिवसापासून, आपण एक गुलाम आहो ही गोष्ट तो विसरू लागला. कारण ती आली त्या दिवसापासून त्याच्या जीवनात फार मोठा बदल झाला. त्याचे घर स्वच्छ राहू लागले. त्याचे कपडे स्वच्छ राहू लागले. घरात चहूंकडे टापटीप दिसू लागली. कामावर जाण्यापूर्वी आणि कामा-वरून परत आल्यावर पोटभर खायला मिळू लागले.

टोंगची बायको हात मागावर काम करी. ती फार सुंदर चित्रविचित्र रंगाची वस्त्रे विणू लागली. ती वस्त्रे इतकी सुंदर

येऊ लागल्या. व्यापारी येऊन तिला त्या रेशमी कापडाची किमत देऊन कापड विकत घेऊन जात. लोक तिला म्हणत– "आम्हांला तुझ्या हाताची ही कला शिकवून दे. तू मागशील ते देऊ." पण ती त्यांना शिकवीत नसे. ती त्यांना सांगे की मी शिकवायचे ठरविले तरी तुम्हांला ती कला येणार नाहीं. कारण ती विणू लागली म्हणजे तिची बोटे दिसतच नसत.

दोघांची पोटे भरण्याची जबाबदारी तिने स्वत:वर घेतली होती. ती जबाबदारी तिने पार पाडली. आतां टोंगच्या जीवनात कसलीच उणीव म्हणून उरली नाही. घरातली पैशांची पेटी भरत गेली. एक दिवशी चीने ती पेटी उघडून टोंगला चांदीची नाणी दाखविली व एक कागद काढून दाखविला. त्यात टोंगची किमत परत मिळाल्याचे व याला दास्यमुक्ती मिळाल्याचे लिहिले होते. पत्नीचे ते उपकार पाहून टोंगच्या डोळ्यातून आनंदाची टिपे गळू लागली.

"दक्षिणेकडचे शेत मी तुझ्यासाठी विकत घेतले आहे आणि रेशमी किडयांची एक बाग सुद्धा घेऊन ठेवली आहे. या पुढे तुला दुसऱ्याची चाकरी करण्याची गरज उरली नाही. तू स्वत:च्या शेतात व मळ्यात

आभार म्हणून टोंग चीचे पाय धरून नमस्कार करायला खाली वांकला. पण तिने तसे करू दिले नाही.

टोंगचे नशीब उघडले होते. त्याच्या शेतात चांगले पीक निघू लागले. त्याला प्रत्येक कामात चांगले यश येऊ लागले. त्याच्याकडे कामाला येणारे लोक त्याचा आदर करीत व तो देखील त्यांना प्रेमाने वागवी. टोंगची बायको गरोदर झाली व तिला एक सुंदर गुटगुटीत मुलगा झाला. त्या मुलाला जो पाही तो म्हणे–"हा मुलगा मर्त्यलोकांतला सामान्य मुलगा नसून देव-लोकातून आलेला मुलगा दिसतो आहे."

थंडीचे दिवस होते. टोंग आपल्या बायकोबरोबर बोलत बसला होता. एका-एकी त्याला त्याची बायको एकदम जास्त सुंदर झाल्यासारखी वाटली.

उजाडण्याच्या सुमारास ची जागी झाली व टोंगचा हात धरून ती त्याला पाळण्या जवळ घेऊन गेली. त्या वेळी कां कोणास ठाऊक टोंगला ते सर्व विचित्र वाटू लागले. तो घाबरला. त्याने डोळे मिटून घेतले आणि तिच्या समोर गुडघे टेकून बसला. मान वर करून डोळे उघडून त्याने पाहिले तर चीचे रूप पालटून गेले होते. आता तिच्या नेहमीच्या उंची-पेक्षा ती फारच जास्त उंच दिसू लागली होती. तिच्या चेहऱ्यावर एक अपूर्व तेज दिसत होते.

"आता तुला सोडून मला जावे लागत आहे. मी या मर्त्यलोकातली स्त्री नसून तुझ्यासाठी हे मानव रूप घेऊन काही दिवसांसाठी आले होते. माझी स्मृति म्हणून तुझ्याकडे आपला हा मुलगा आहेच. तुझी पितृभक्ति पाहून स्वर्गाच्या प्रमुखाने मला पाठविले होते. मला आता त्यांच्याकडे परत जावे लागणार. माझे नाव 'ची-नीयू' असे आहे. मी एक अप्सरा आहे.

हळूहळू तिच्या शरिराची कांति कमी होऊ लागली आणि ती अदृश्य झाली.

अघटित

एका गावी दोघे भाऊ होते. मोठा श्रीमंत होता व धाकटा गरीब. एकदा धाकटा मोठ्या भावाकडे गेला आणि त्याने शेरभर तांदूळ मागितले. मोठ्या भावाने नकार दिला.

त्याच दिवशी रात्री मोठ्या भावाच्या घराच्या दारावर कोणीतरी थाप मारली आणि जवळच्या झाडीत मोठे धन पुरलेले आहे असे सांगितले. मोठ्या भावाने दार उघडून पाहिले नाही. त्याला भीती वाटली. त्याने आपल्या धाकट्या भावाला सकाळी ती गोष्ट सांगितली तेव्हां तो म्हणाला–"आज रात्री पुन्हां असाच कोणी आला तर मला उठव."

दुसऱ्या दिवशी कोणीतरी येऊन धाकट्या भावाच्या दारावर थाप मारली आणि म्हणाली–"झाडीत खजिना आहे, घेऊन जा." धाकट्या भावाने मोठ्या भावाला उठवून ती गोष्ट सांगितली आणि तो जाऊन झोपला. मोठा भाऊ मध्येच रात्री उठला आणि त्याने झाडीत जाऊन पाहिले तर त्याला तेथे एक मेलेला घोडा दिसला. त्याला राग आला त्याने घोड्याचा एक पाय कापून आणला आणि धाकट्याच्या घरांत खिडकी वाटे टाकला.

दुसऱ्या दिवशी मोठ्या भावाने धाकट्याच्या खिडकीतून घरात पाहिले तेव्हां तो मोहरा मोजीत होता. तो उलट पावली झाडीत गेला. पण तेथे मेलेला घोडा नव्हता.

मोठ्या भावाने धाकट्या भावाला विचारले–"का रे तू परवां तांदूळ मागायला आला होतास, देऊ का?" पण धाकटा म्हणाला–"दादा! मला आता त्यांची गरज नाही!"

महाभारत

दुःशासनाच्या सूचनेवरून दुर्योधन आपल्या वडिलांजवळ जाऊन म्हणाला–"बाबा! आम्ही द्यूत खेळून जे जिंकले ते तुमच्या लहरीपणामुळे पुन्हा घालवून बसलो. पांडव आमच्यावर सूड उगविल्याशिवाय राहणार नाहीत. ते नक्कीच युद्ध करतील व सर्व कौरवांचा संहार करतील. कारण त्यांच्याजवळ अपार शक्ति आहे. आतां त्यांना पुन्हां द्यूत खेळायला बोलवा. यां खेपेस दुसरी तिसरी अट न ठेवतां, फक्त जो द्यूतात हारेल त्याला तेरा वर्षे वनवास भोगावा लागेल ही एकच एक अट ठेवावी. त्या अवधीत आम्ही इतर राजांना आपल्या बाजूला वळवून घेऊ आणि पांडव युद्धाला आले तर नक्कीच त्यांचा पराभव करू."

धृतराष्ट्र त्या गोष्टीस कबूल झाला. भीष्म, द्रोण, विदुर वगैरे थोरामोठ्यांनी त्या विरुद्ध त्याचे मन वळविण्याचा व्यर्थ प्रयत्न केला. गांधारीलापण ते आवडले नाही. कौरवांचा यामुळे नाश होईल हेदेखील तिने सांगितले. धृतराष्ट्राने गांधारीच्या सूचनेविरुद्ध कौरवांचा नाश झाला तरी चालेल, परंतु द्यूत थांबणे शक्य नाही असे सांगून तिला गप्प केले आणि प्रतिकामीला पांडवांना द्यूत खेळण्यास बोलावून आणायला पाठविले.

पुन्हां द्यूत खेळण्यात धोका आहे आपले हित नाही, हे माहीत असून ही युधिष्ठिर आपल्या भावंडांसह व परिवारासह हस्तिनापूरला द्यूत खेळण्यास आला.

द्यूत सुरू करण्यापूर्वी शकुनी मामा म्हणाले—"या खेपेस पणावर काही लावण्याचा प्रश्नच नाही. एकाच अटीवर द्यूत खेळावयाचे आहे. या खेपेस द्यूतात जो हारेल त्याने वल्कल वस्त्रे धारण करून बारा वर्षे वनवास व एक वर्ष अज्ञातवास भोगावयाचा आहे. अज्ञात वासाच्या काळात कोणी ओळखले तर पुन्हां बारा वर्षे वनवास व एक वर्ष अज्ञातवास भोगावा लागेल. तेरा वर्षे पुरी झाल्यावर पुन्हां आपले राज्य परत मिळेल."

शकुनी मामाच्या तोंडी द्यूताची अट ऐकून सर्वच थक्क झाले. धृतराष्ट्राला संबोधन करून म्हणाले—"राजा! तू आपला विवेक

मुलाच्या इंगितावर तू नाचतो आहेस!"

परंतु धृतराष्ट्र काहीच बोलला नाही. युधिष्ठिरच म्हणाला—"क्षत्रियधर्माला अनुसरून मी कपटपूर्ण जरी असले तरी हे द्यूत खेळण्याचा निश्चय केला आहे."

झाले! शकुनी मामांनी फासे टाकले व पहिल्याच डावात पांडव आपले सर्वस्व हारले. अटीप्रमाणे युधिष्ठिरासहित पंच पांडव व द्रौपदी वल्कल वस्त्रे धारण करून जटा बांधून व हरणाजिन बांधून वनवासास निघाले. त्यांना त्या वेशात वनवासास निघालेले पाहून दुःशासन म्हणाला—"इतक्या वर्षांनंतर पांडव संकटात व दुःखात पडलेले पाहून आमच्या मनाचे समाधान झाले. आतां दुर्योधनाला कोणी प्रतिद्वंद्वी उरला नाही. ऐश्वर्य मदाने पांडवांनी आजवर आमचा अपमान केला. आज त्यांच्या माना खाली झालेल्या पाहून आमचा अंतरात्मा शांत होत आहे. त्यांना रानटी जनावरांसारखे रानात वणवण फिरावे लागेल. यापुढे आमची बरोबरी करू शकण्याची हिंमत ते दाखविणार नाहीत."

नंतर तो द्रौपदीला म्हणाला—"हे पांचाली! तू या भिकारी पांडवांबरोबर वनवासास जाण्याची गरज नाही. तू राजमहिषी सारखी आमच्या पैकी कोणाशी

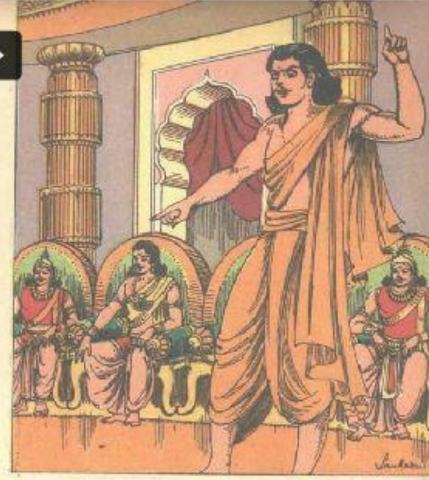
पुढील आयुष्य घालव."

ते अपमानजनक शब्द ऐकून भीम सिंहगर्जना करीत म्हणाला—"दुष्ट पापी माणसा! शकुनी मामाने फसवून द्यूत जिंकले, त्यावर तू हे जे उद्दाम वर्तन करीत आहेस त्याची फळे तुला रणांगणावर भोगावी लागतील. तुझ्या देहाचे तुकडे करून मी गिधाडांना खायला घालीन तेव्हां यांच्या पैकी तुझ्या रक्षणास कोण येतो हे मी पाहणार आहे. एकट्या तुलाच नाही तर तुझ्या आश्रयाला असणाऱ्या सर्वांना यमसदनास पाठवीन तरच मी नावाचा भीम!"

त्यानंतर भीम दुर्योधनाला म्हणाला—"तुला या दुष्कृत्याची फळे रणांगणावर चाखावी लागतील."

पांडव निघाले तेव्हां भीम पुन्हा जाता जाता सभेकडे वळून म्हणाला—"सर्व कान उघडून ऐका! या दुष्ट दुर्योधनाला व दुःशासनाला मी, कर्णाला अर्जुन आणि शकुनीला सहदेव ठार करतील. या दुष्ट चतुष्टयाला यमसदनास पाठवून पृथ्वीचा भार हलका करू."

अर्जुन भीमाला थांबवीत म्हणाला—"भीमदादा! पुढे आपण काय करू हे आतां पासून सांगण्यात काय अर्थ आहे! हा दुष्ट मुकाट्याने तेरा वर्षांनंतर आमचे राज्य

आम्हांला परत द्यायला तयार झाला नाही तर आपण जे करायचे ते करू."

सहदेव शकुनी मामाला म्हणाला—"फासे टाकण्यात तू जे कौशल्य व कपट दाखविलेस ते रणांगणात उपयोगी पडणार नाही. भीमदादाने सांगितले आहे त्याप्रमाणे तुझा वध मी करीन."

नकुल रौद्ररूप धारण करून म्हणाला—"या सभेत द्रौपदीचा अपमान ज्यांनी केला व जे या दुष्कृत्यात सहभागी झाले त्या सर्वांना याची फळे चाखावी लागतील."

अशातऱ्हेने पांडवांनी आपापल्या परीने प्रतिज्ञा केली आणि भीष्म, सोमदत्त, द्रोण, कृपाचार्य, अश्वत्थामा, विदुर, संजय व

स्वतः. धृतराष्ट्र याना नमस्कार करून वनवास गमन केले.

त्या वेळी इतर कोणाची तोंड उघडायची पण छाती झाली नाही. एकटा विदुर म्हणाला–"लबाडी लुच्चेगिरीने जो हारतो त्याला दुःखी कष्टी होण्याचे कारण नाही. युधिष्ठिरा! तुझ्याबरोबर रत्ना हिऱ्यांसारखे चौघे भाऊ आहेत आणि बुद्धिमान व चतुर द्रौपदीसारखी पत्नी आहे. ज्ञानी धौम्य ऋषीपण सल्ला देण्यास आहेत! म्हणून तुला कोणत्याही गोष्टीची उणीव भासणार नाही. तुमच्यात आपसांत कोणी भांडण लावू शकणार नाही. म्हणून तुमचा कधी पराभव होणार नाही. तुमच्या आईचे [illegible] वनवासाचे कष्ट सहन करू शकणार नाही. तिला माझ्या घरी ठेवून जा. 'सत्यमेव जयते!' 'शुभास्ते पन्थानं!' सत्याचाच शेवटी विजय होतो. तुमचा मार्ग शुभ होवो!"

युधिष्ठिर विदुराला म्हणाला–"तुम्हीच आम्हांला पितृतुल्य व गुरुतुल्य आहां! मी आपल्या आज्ञेप्रमाणे वागेन!"

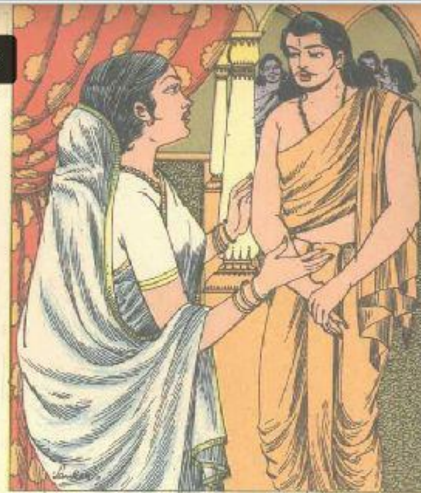
द्रौपदीने अंतःपुरातील सर्व वडील स्त्रियांस प्रणाम केला आणि सर्वांचा निरोप घेतला. कुंती द्रौपदीला म्हणाली–"सुनबाई! तू शाहणी आहेस! तुला उपदेश करण्यासारखे काय आहे? पतीबरोबर पत्नी हीच आपल्या समाजाची रीत आहे! तू त्या वेळी क्रुद्ध दृष्टीने एकदांच कौरवांकडे पाहिले असतेस तर तुझ्या पातिव्रत्य बलाने ते सर्व भस्म झाले असते. मी तुला एक गोष्ट लक्षात ठेवायला सांगते. सहदेव हा त्याच्या मोठ्या भावंडांपेक्षा थोडा निराळा आहे. त्याच्यावर जास्त नजर ठेव. आता ये मुली, 'यतो धर्मस्ततो जयः!' जेथे धर्म तेथेच जय निश्चित असतो!"

द्रौपदीचे केस पाठीवर सोडलेले होते. ती तशीच अंतःपुरातून बाहेर निघाली. कुंती सुनेबरोबर आपल्या मुलांना आशीर्वाद द्यायला निघाली. म्हणाली–"तुम्ही सत्य व धर्म सोडला नाही. तरी तुम्हांला वनवासाचे कष्ट सोसावे लागत आहेत. परंतु शेवटी सत्य व धर्म यांचाच विजय होईल! तुमचे वडील व माता माद्री किती भाग्यवान होती ती दोघ! हे सर्व पाहायला ते या जगात राहिले नाहीत. ते दुर्दैव माझ्या कपाळी आले. हे सर्व माझ्या पूर्वजन्माचे फळ असावे. आज कृष्णदेखील येथे जवळ नाही."

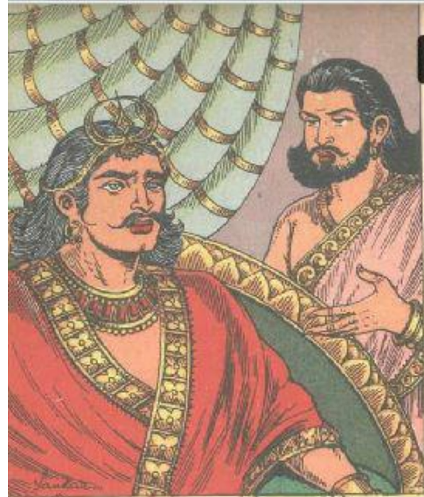
नंतर कुंती सहदेवाला म्हणाली–"बाळा! तू वनवासास जाऊ नकोस! तू माझ्याजवळ रहा! तू एकटा जरी माझ्याजवळ राहलास तरी माझी सर्व मुले माझ्याजवळच आहेत असे मला वाटेल!" असे बोलतां बोलतांच तिला रडू कोसळले. विदुराने तिची समजूत घालून तिला आपल्या घरी नेले.

पांडवांनी मातेला प्रणाम करून तिचा निरोप घेतला आणि वनवासाला निघाले. द्रौपदी त्यांच्या पाठीमागून निघाली. युधिष्ठिराने आपले तोंड झांकून घेतले. भीम दोन्ही बाहू ताठ करून निघाला. अर्जुन वाळू उडवीत निघाला. नकुलने सर्वांगाला राख फासून घेतली. सहदेवाने सर्व शरीर धुळीने माखून घेतले. धौम्य ऋषी रुद्र म्हणत व सामगानाचा पाठ करीत सर्वांपुढे निघाले. (मुख पृष्ठावरील चित्र)

काही काळ लोटल्यावर धृतराष्ट्राने विदुराला बोलावून विचारले–"पांडव वनवासाला गेले. तेव्हां ते तुला कसे काय वाटले?"

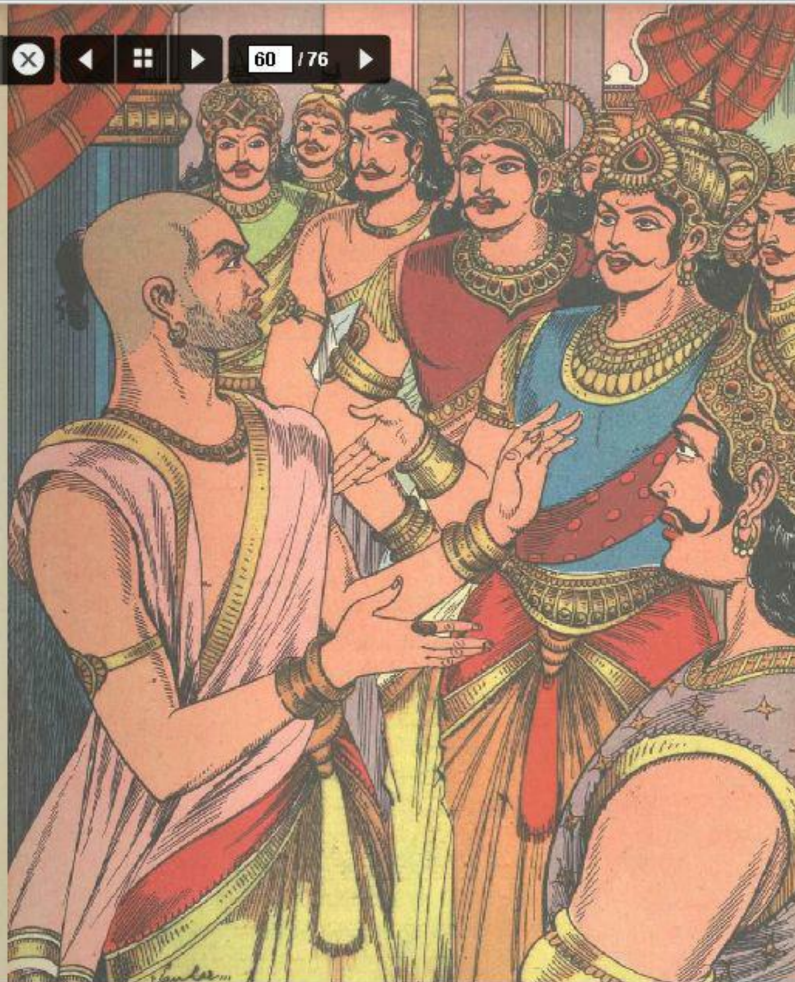
विदुराने धृतराष्ट्राला त्याचे यथोचित उत्तर दिले. म्हणाला–"तुझ्या मुलांनी जो अन्याय केला आहे त्याचा युधिष्ठिराला परमावधीचा राग आला. त्याला वाटले की त्याने आपल्या त्या क्रुद्ध दृष्टीने कौरवांकडे पाहिले तर सर्व कौरव भस्म होऊन जातील. म्हणून त्याने आपले तोंडच झांकून घेतले. भीमाने आपले दंड ठोकून सर्वांना आपल्या शक्तीची जाणीव करून दिली. अर्जुनाने वाळू फेकून त्यांच्यासारखी शरवृष्टी करून कौरवांचा नाश करून टाकण्यासाठी सूचना दिली. नकुलने आपले सौंदर्य लपविण्यासाठी अंगाला राख फासून घेतली आणि सहदेवाने आपले दुःख प्रगट होऊ नये म्हणून अंगाला

माती व धूळ फासून घेतली. द्रौपदी ओले लुगडे नेसून व केस मोकळे सोडून निघाली व तद्वारा तिने तुझ्या सर्व सुनांना चवदा वर्षांनी वैधव्य येईल याची सूचना दिली. धौम्य ऋषींनी रुद्र पाठ व सामवेदाचा पाठ केला आणि शेवटच्या युद्धात सर्वांच्या अन्त्येष्टीची सूचना दिली. राजा, हा सर्व तुझा मूर्खपणा आहे! तू आपल्या कुल-नाशाची बीजे आपल्या हाताने पेरली आहेस. आतां कोणी हे थांबवू शकणार नाही."

पांडव निघून गेल्यावर दुर्योधन, दुःशासन, शकुनी व कर्ण यांचे दुष्ट चतुष्टय द्रोणाचार्यांकडे गेले व म्हणाले–"गुरुवर्य! पांडवांकडून आम्ही हे जे राज्य जिंकले आहे ते आपण उपभोगावे अशी आमची इच्छा आहे. आपणांहून जास्त मोठा आम्हांला कोण आहे?"

ते ऐकून द्रोण म्हणाले–"पांडवांचा पराभव करणे कोणासही शक्य नाही. माझ्यावर दुर्योधन आदिक कौरवांनी जी श्रद्धा व भक्ति दर्शविली त्यामुळे मी त्यांना सोडू शकत नाही. पांडव आपल्या प्रतिज्ञे-प्रमाणे युद्धास तयार होऊन येणारच. माझ्या हाती पराभव झाल्यामुळे द्रुपदाने माझ्यावर सूड उगविण्यासाठी यज्ञ केला आणि माझा वध करणारा पुत्र धृष्टद्युम्न व अर्जुनाची पत्नी होऊ शकणारी पुत्री द्रौपदी मिळविली. द्रौपदीशी पांडवांचा विवाह झाला आहे. अर्थातच धृष्टद्युम्न त्यांचा मेहुणा आहे. या सर्वांबरोबर स्वतः कृष्ण पांडवांच्या बाजूने राहणार. अर्जुनासारखा अतिरथी व महा-रथी दुसरा या जगात नाही. माझा मृत्यु धृष्टद्युम्नाच्या हाती आहे ही गोष्ट जगजाहीर आहे आणि या सर्वाला कारण तुम्ही सर्व जण आहां! याहून जास्त दुःखाची गोष्ट ती काय असु शकणार? आतांपर्यंत जे चुकले ते सुधारणे शक्य नाही. निदान यापुढे तरी इतरांच्या हितासाठी धर्माचे पालन करा. तुम्हांला सुखोपभोगच इष्ट आहे तर पुढील तेरा वर्षे काय ती तुमच्या भाग्यात आहे.

ध्या उपभोगून! त्यानंतर कौरवांचा नाश निश्चित आहे!"

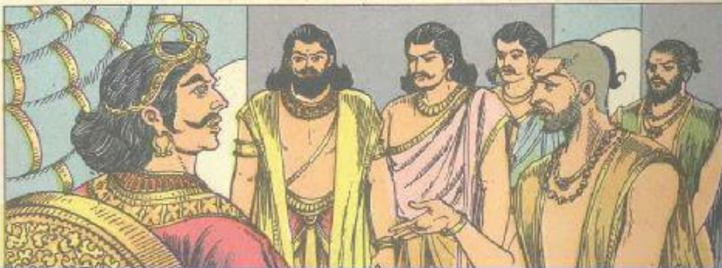
ते ऐकून धृतराष्ट्र घाबरून गेला व विदुराला म्हणाला–"विदुरा! द्रोणाचार्य म्हणतात ते खरे आहे! तू रानांत जाऊन पांडवांना सामोपचाराने परत बोलावून घेऊन ये! त्यानी नकार दिला तर त्यांना सांग की, हस्तिनापूरला येऊन आदर सत्कार करवून घेऊन मग पाहिजे तर पुन्हां वन-वासास परत जा!" असे सांगत असतांना त्यांचे मन फार भयभीत व दुःखी झाले.

तेव्हां संजय धृतराष्ट्राला म्हणाला–"राजा! हे सर्व राज्य पांडूने जिकून तुला दिले आहे. तू त्याच्या मुलांना जंगलात हाकलून लावलेस आणि आता असे दुःखी होण्याचे कारण काय?"

"दुःखी कां होऊ विचारतोस? पांडव अतिरथी नव्हे, युद्धविद्येत अद्वितीय आहेत. अशा शक्तिशाली शूरवीरांशी शत्रुता करावी लागली व युद्ध करावे लागले तर दुःख होणार नाही का?" धृतराष्ट्र म्हणाला.

अंगावर ओढून घेतले आहेस! भीष्माचार्य, द्रोणाचार्य व विदुर या सर्वाच्या सांगण्या-विरुद्ध तूच हे पापकर्म केलेस! तुझ्या मुलाला बुद्धी नाही व शरम नाही. प्रतिकामीला पाठवून द्रौपदीला ती बाहेरची असतांना असे बोलावणे शोभते का? त्यानंतर तिचे वस्त्रहरण करण्यासही तो निर्लज्ज तयार झाला. 'विनाशकाले विपरीत बुद्धि!' म्हणजे विनाशकालजवळ आला की माण-साची बुद्धीच त्याला पाठ दाखविते!' सर्व अन्याय होत असतांना तुम्ही सर्व तो न्याय मानीत आलात!" संजयने धृतराष्ट्राची कान उघाडणी केली.

धृतराष्ट्र नम्रपणे म्हणाला–"संजया! तू म्हणतोस ते सर्व खरे आहे! पुत्र प्रेमाने माझी बुद्धी आंधळी झाली होती. मी तुम्हां सर्वांचा सल्ला झिडकारला आणि मुलाला काय वाटेल ते करू दिले. मीच मूळ अपराधी आहे. पण मी आतां काय करू? देवा! तूच आतां आमचे रक्षण कर!"

शिवपुराण

[३]

दक्षयज्ञ ध्वंस करण्याची शंकराकडून आज्ञा मिळताच वीरभद्र व भद्रकाली आपल्या गणासह निघाले. त्याचवेळी दक्षाचा यज्ञ ज्या जागी होत होता त्याच्या जवळपासच्या प्रदेशात काही अघटित गोष्टी घडल्या. विजा पडल्या, रक्ताची वृष्टी झाली, आकाशातून साप, विंचू व निरनिराळे विषारी जंतु पडू लागले. पळापळ सुरू असता वीरभद्र व भद्रकाली पण येऊन पोचले अडवून त्याना ठार करायला सुरवात केली. वीरभद्राने आपल्या मुख्य मुख्य अनुचरांसह यज्ञशालेत प्रवेश केला. आत बसलेल्या देवांना व ऋषींना त्याने मारहाण सुरू केली. दक्षाला पाहताच त्याला शंकराचा जो अपमान झाला होता तो आठवला. त्याने दक्षाचे डोके छाटून ते होमकुंडात फेकून दिले. नंतर त्यांनी होमकुंडात पाणी ओतले यज्ञाची सर्व सामुग्री नष्ट भृष्ट करून टाकली. अशा तऱ्हेने शंकराच्या इच्छेप्रमाणे यज्ञाचा ध्वंस पूर्ण झाला. त्यानंतर वीरभद्र व भद्रकाली कैलास पर्वतावर परतले. तेव्हां शंकराचा क्रोध थोडा शांत झाला.

वीरभद्र वगैरेंनी ज्या ऋषीमुनींना व देवांना बडविले होते ते ब्रह्मदेवाकडे गेले आणि त्यांनी त्यांच्यावर जो अत्याचार झाला होता तो निवेदन केला. ब्रह्मदेव त्यांना घेऊन वैकुंठ लोकी विष्णूकडे गेला आणि दक्षयज्ञ कसा ध्वंस झाला हे सांगितले. नंतर सर्व मंडळी तेथून कैलास पर्वतावर गेली. त्यावेळी शंकर ध्यानमग्न होऊन बसला होता. वीरभद्र व त्याचे अनुचर गण शंकराच्या चारी बाजूला पाहरा देत होते.

शेवटच्या मलपृष्ठावरील चित्र

शंकराने समाधि समाप्त होताच ब्रह्मदेव, विष्णु व इतर मंडळींना बसायला सांगितले.

विष्णूने हात जोडून शंकराजवळ विनंती केली. हे सदाशिवा! आपला क्रोध व दु:ख आता विसर! तुझ्याशी द्वेष करून दक्षाने तुझा अपमान केला व त्याची फळे त्याला भोगावी लागली. परंतु एक गोष्ट विसरून चालावयाचे नाही. दक्षाने आरंभिलेला यज्ञ पुरा झाला नाही तर वृष्टि होणार नाही आणि दुष्काळ पडेल. म्हणून तू स्वत: दक्षाला पुन्हां जिवंत करून तो यज्ञ त्याच्याकडूनच पुरा कर."

शंकराने विष्णूची ती विनंती मान्य केली आणि म्हणाला–"आता आपण सर्व मिळून हा यज्ञ पुरा करण्याच्या कामाला लागू या." नंतर त्याने वीरभद्राला बोलावून शंकर म्हणाला–"उत्तरेकडे जा, आणि उत्तरेकडे डोके करून जो कोणी झोपला असेल त्याचे डोके कापून घेऊन ये."

वीरभद्र त्या प्रमाणे उत्तरेकडे गेला. त्याला एका जागी एक बकरा उत्तरेकडे डोके करून झोपत असलेला दिसला. त्याने त्याचेच डोके कापून शंकराला आणून दिले.

शंकर व इतर देव यज्ञमंडपात गेले. शंकराने बकऱ्याचे डोके दक्षाच्या धडावर ठेवून त्याला जिवंत केले. त्याच्या करवी वैदिक रीतीने यज्ञ पुरा करण्यात आला. यावेळी दक्षाने शंकराला यज्ञभाग घेण्यास विनंती केली. त्यानंतर त्याला आपली चूक आठवली. शंकराची क्षमा मागून तो म्हणाला–"मी तुझे महत्व न ओळखून तुला यज्ञात भाग घेण्यासाठी निमंत्रण पाठविले नाही, त्याबद्दल क्षमा कर. मी तुझी निंदा केली, त्याचे फळ मला मिळाले. तुझ्या कृपेने मी जिवंत झालो व यज्ञ पुरा झाला."

शंकराने दक्षाला क्षमा केली व म्हणाला–"दक्षा! विना कारण कोणती ही गोष्ट घडत नसते. मी तुझ्या सर्व अपराधाबद्दल क्षमा केली आहे. आता तू पाहिजे तो वर मागून घे!"

तेव्हां दक्ष व त्याची पत्नी प्रसूती यांनी दोघांनी मिळून एक वर मागितला. म्हणाले–"ज्या जागी हा यज्ञ पूर्ण झाला त्या जागेला दक्षवाटिका हे नाव मिळावे आणि त्या जागी शंकराचे एक देऊळ बांधण्यात यावे."

शंकराने होकार देऊन वीरभद्र व भद्रकाली दोघांना आज्ञा केली की त्यांनी त्या प्रदेशाच्या दक्षिण दिशेला गौतमी नदीच्या काठी आपल्या गणांसह जाऊन निवास करावा. नंतर त्यांनी भद्रकालीसह वीरभद्राला गणाधिपति केले आणि सतीचा देह घेऊन ब्रह्मदेव आणि विष्णूबरोबर कैलासाला प्रस्थान केले. ब्रह्मदेव व विष्णूने आणि इतर देवांनी शंकराचा निरोप घेतला आणि आपापल्या निवासस्थानी परत गेले. सतीचा देह बाजूला ठेवून शंकर तपश्चर्या करू लागला.

दक्षाच्या मुलींपैकी एकीचे नाव स्वधा असे होते. ती पितृदेवांचीं पत्नी झाली. मेनका, धन्या व कलावती नामक तिला तीन मुली झाल्या. तिघी मुली सुंदर होत्या. त्या तिन्ही लोकात विहार करीत व स्वच्छेने सर्वांची इच्छा पूर्ण करीत.

एकदा त्या तिघी विष्णु व लक्ष्मी यांच्या दर्शनास गेल्या. त्यांनी नृत्य व गान करून त्यांना प्रसन्न केले आणि विष्णु व लक्ष्मी बरोबर बोलत बसल्या असता ब्रह्मदेवाचे मानसपुत्र सनकसनंदन आदिक तेथे आले. त्यांना येत असलेले पाहून विष्णुसहित सर्व त्यांच्या स्वागतार्थ उठून उभे राहले.. सर्वांनी

त्यांना नमस्कार करून त्यांना बसण्याची विनंती केली. परंतु मेनका, धन्वा व कलावती उठून उभ्या राहल्या नाहीत.

ते पाहून सनत्कुमाराला राग आला आणि त्याने शाप दिला–"तुम्हांला स्वत:च्या सौंदर्याचा गर्व आहे. तर जा, मृत्युलोकात जाऊन भूलोकवासियांशी विवाहादि करून तेथेच निवास करा."

तेव्हां मेनका आदिकांना पश्चात्ताप झाला. त्यांनी सनत्कुमाराचे पाय धरून त्याची क्षमा मागितली व म्हणाल्या–"हे मुनीश्वर अज्ञानाने आमच्या हातून ही चूक घडली. म्हणून आम्हांला माफ करून शापमुक्त करावे."

ते ऐकून सनकसनंदनादिक म्हणाले– "गर्वाचे प्रायश्चित्त गर्वत्याग असते. आता शापमुक्तीची गोष्ट म्हणाल तर या शापाचा परिणाम जगत्कल्याणच आहे."

पुढे या तिघींच्या मुलींचे विवाह अवतार पुरुषाशींच झाले. मेनकेची मुलगी पार्वती हिचा शंकराशी विवाह झाला. राजा व धन्वा यांची मुलगी सीता. तिचा विवाह श्री रामचंद्राशी झाला. वृषभ आणि कलावतीची मुलगी राधा, हिचा विवाह श्रीकृष्णाशी झाला असे.

ते कळल्यावर तिघां बहिणींना आनंद झाला आणि तिघी विष्णूचा निरोप घेऊन निघून गेल्या.

हिमालय प्रदेशाचा राजा हिमवान हा फार सुंदर होता. तो हिमालय पर्वतावर तपश्चर्या करणाऱ्या ऋषी व मुनींच्या आश्रमात जाऊन नित्यनियमित पणे त्यांची विचारपूस करी. म्हणून त्यांनी त्याचा मेनकाशी विवाह करून दिला.

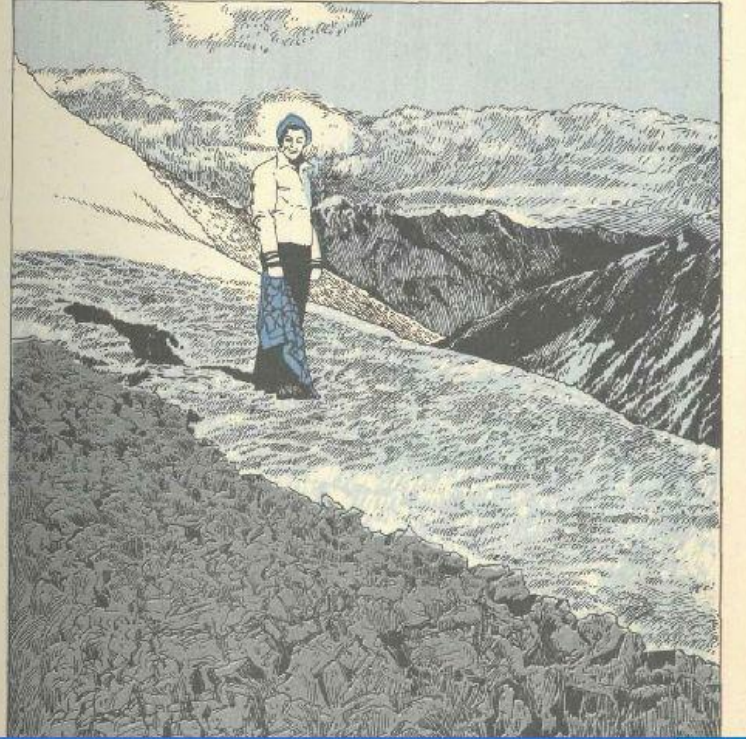
[illegible] आणि इंद्रादिक देव आले. हिमवानाने त्यांचा सर्व प्रकारे स्वागत करून येण्याचे कारण विचारले.

सर्व देवांनी हात जोडून हिमवानाला निवेदन केले–"तारकासुराचा अत्याचार दिवसे दिवस किती वाढत चालला आहे. त्याचा वध करणे आवश्यक आहे. ते सामान्य स्त्रीच्या पोटी जन्मलेल्या मुलाकडून होणे शक्य नाही. आपणांस हे देखील माहीत आहे की महाशक्तीने सतीरूपे दक्षाच्या पोटी जन्म घेतला होता. परंतु दक्षयज्ञाच्या वेळी सतीने देहत्याग केला. आतां शंकर त्या दुःखामुळे विरक्त झाला आहे. महाशक्तीने पुन्हा जन्म घेऊन तिच्या पोटी त्याचा संहार करण्यासाठी पुत्र होईपर्यंत त्या राक्षसाचा वध होणे शक्य नाही. म्हणून आपण व मेनका दोघांनी विवाह बद्ध होऊन तपश्चर्या करावी. म्हणजे महाशक्ति आपल्या पोटी जन्म घेईल."

[illegible]शियाखंडाचे छप्पर

सोविएट रशिया, अफगाणिस्तान, पाकिस्तान व भारत या देशांच्या सीमा पामीरच्या पठारावर येऊन मिळतात. या पठाराला 'आशियाचे छप्पर' किंबहुना पृथ्वीचे छप्पर अशी संज्ञा देण्यात येते. या पर्वतातला 'वखन मार्ग' एका काळी पूर्वेकडील व पश्चिमेकडील देशांना जोडणारा मधला मार्ग होता. ७०० वर्षापूर्वी मार्कोपोलो याच मार्गाने पूर्वेकडील प्रदेशात आला होता. या मार्गाने येण्यात धोक्याचे व साहसाचे काम आहे. चित्रात दाखविलेला प्रदेश २०,००० फूट उंचीचा आहे.

Fullscreen
